

הקדמה לפרשת בהעלותך

בא' בסיון בשנה הראשונה לצאתם מארץ מצרים חנו בני ישראל במדבר סיני, וכעת בפתח פרשתנו עדיין הם נמצאים למרגלות הר סיני ועסוקים במצוות הקשורות למשכן שזה עתה נבנה. החודש הוא חודש ניסן של השנה השניה, ובעוד מספר שבועות, בכ' באייר, עתידים ישראל לעזוב את הר סיני לאחר ששהו בו כמעט שנה.

ההכנות הגיעו לסיימו, עם ישראל מסודר לשבטיו ולדגליו מסביב למשכן והמשכן בנוי בתכלית הדקדוק וההידור, כמו אברי האדם המסודרים מסביב ללב בדיוק נמרץ. בראש חודש ניסן הגיע הרגע המיוחל, שכינה ירדה משמים וה' השרה שכינתו במשכן, ומתוך כך הוארו ישראל באור קדושת המשכן, והלב הישראלי החל לפעם ולהזרים חיים חדשים לכל חלקי האומה. כעת עם ישראל מוכן ומוכשר לצאת לדרך ולנוע לכיוון ארץ ישראל.

ההליכה במדבר אינה רק אמצעי שמטרתו להביא את האומה לארצה, אלא יש בה מטרה - היא מחנכת אותנו להתמודד עם מצבים שאינם פשוטים, ולהתחזק מהם. תקופת המדבר היא תקופה של התחשלות והתחזקות באמונה וביטחון. תורת ה' אינה מדריכה אותנו רק במצבים שבהם הכל הולך בקלות, אלא גם במצבים רגילים ופשוטים, עליות ומורדות.

הרש"ר הירש בפתחה לפרשתנו (במדבר ח, א) מציין כי קיים פער בין המצב הרצוי לפי התכנית האלקית לבין המצב בשטח, וכדי לגשר על הפער דרושה עבודה מאומצת של שנים רבות. פרשת בהעלותך מפגישה אותנו עם המעבר בין הרצוי (השראת שכינה במשכן וקיום המצוות, המוזכרים בתחילת הפרשה) לבין סיבוכי הדרך (המוזכרים בהמשך הפרשה).

הדגשת פער זה באה בהמשך הפרשה ורמוזה על ידי שתי אותיות נו"ן הפוכות. ובלשונו:

"כאן, בפסוקים ל"ד ול"ה של פרק י, הרי הכתוב 'מעביר קו' ומביא אותנו אל תוך מחנה העם. מעתה נכיר את הצורך בהתפתחות העם לקראת המטרה הנעלה המוצבת לו".

היציאה לדרך צריכה להיות מתוך תורה, מתוך הקשבה לדבר ה'. רק כך ניתן להתמודד בהצלחה עם כל הסיבוכים והקשיים שהדרך מזמנת, וכדברי **הרצי"ה** בשיחותיו (במדבר עמ' 94):

"דבר ה' יוצר האדם, מקיף את כל מצבי החיים, ביציבותם ובתנודתם. דבר ה' מדריך את האדם ומחנך אותו גם בבית וגם בדרך... חומש במדבר הוא החלק המיוחד של דבר ה' המופיע אלינו בדרך, עם כל סיבוכיו וסכנותיו".

לאור זאת מובן מדוע לפני הפסוקים המתארים את היציאה לדרך מובא הציווי על המנורה המסמלת את אור התורה. וכך כותב **הרצי"ה** בשיחותיו (במדבר עמ' 80):

"לאור מה אנו יוצאים לדרך? לאור המנורה שהיא עדות שהשכינה שורה בישראל... אין אפשרות אחרת של הליכה בדרך, אלא לאור המשכן, לאור המקדש, לאור התורה, לאור הקדושה שמחיה אותנו".

פרק ח

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. העלאת הנרות במנורה
2. טהרת הלויים והנפתם
3. גיל הלויים בבואם לצבא צבא באוהל מועד

העלאת הנרות במנורה (פסוקים א-ד)

א. הציווי

נאמר בפסוקים א-ב: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתְךָ אֵלָיו בְּהֶעֱלִיתְךָ אֶת הַנְּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת"

הציווי על הדלקת המנורה נאמר בא' בניסן (ראה גיטין ס ע"א), יחד עם שבעה ציוויים נוספים שנאמרו באותו היום.

הפרשיה הקודמת עסקה בחנוכת הנשיאים שהתחילה בא' בניסן, ופרשיה זו עוסקת בהדלקת המנורה של אותו היום (כמבואר בחזקוני).

מבט לתלמיד

בפרשה הקודמת עסקנו בחנוכת המשכן, ובפרשתנו מתוארות הפעולות הראשונות שנעשות עם הקמת המשכן והשראת השכינה במחנה.

נסכם עם התלמידים את תקופת המדבר מיציאת מצרים ועד עתה, ונפגיש אותם עם השמחה ששררה במחנה ישראל ביודעם שהכניסה לארץ ישראל הולכת ומתקרבת, ובכך מתקרבת האומה ליעודה, להיות עם ה' בארץ ה'!

הציווי על המנורה בתחילת פרשת בהעלותך מעורר שאלה: מדוע נשנית פרשיה זו כאן, הרי הציווי על הדלקת המנורה מופיע כבר בספר שמות במסגרת הציווי על עבודות כלי המשכן (שמות כה, לא-מ; מ, כד-כה)?

על שאלה זו עונה רש"י:

"למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: חיידך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות."

דברי רש"י אלה נותנים לנו לחוש מעט את עוצמת ההתרגשות והתשוקה שהיתה בליבו הטהור של אהרן הכהן. אהרן, שליבו מלא באהבת ה', מצטער על שלא זכה להיות שותף במצוות הבאת הקרבנות לחנוכת המזבח.

צערו של אהרן אינו רק צער אישי, אהרן "אוהב את הבריות" ומרגיש גם בצער בני שבטו על שלא זכו להיות שותפים בהקרבת קרבן לה' ביום השראת השכינה בישראל.

אהרן לא התלונן בפיו אלא הצטער בליבו ו"חלשה דעתו", וה' היודע מחשבות לב אדם, בא לפייסו. כיצד?

הקב"ה נתן לאהרן את תפקיד הדלקת המנורה לדורות, לעומת קרבנות הנשיאים שהציווי עליהם היה חד פעמי. אמנם אינך תורם מכסף לחנוכת המשכן, אמר ה' לאהרן, אבל במעשיך אתה תורם למען כבוד ה' במשכן ו"שלך גדולה משלהם".

מבט למורה

כאתגר למתקדמים, ניתן להעלות את קושיות הרמב"ן (במדבר ח, ב):

"ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ששבחו בו הכתוב 'שימו קטורה באפך' (דברים לג, י), ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבתו כלו משרתי אלקינו.

ועוד: מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המילואים? ואם תאמר שהיו חובה ונצטוו בהם, והלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנוכת המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה".

מבט לתלמיד

מתוך צערו של אהרן על כך ששבת לוי לא היה שותף בהבאת קרבנות הנשיאים אנו לומדים על מעלתו ורצונו הגדול של אהרן להיות שותף בחנוכת המשכן.

ה' משמח את אהרן בהדלקת המנורה ונותן לו תפקיד חשוב ביותר, שאותו יבצע אהרן בשמחה ובהתמדה מרובה.

נאמר בהמשך הפסוק: "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות"

יש לסדר את המנורה באופן שכל הנרות יאירו לכיוון הקנה המרכזי, וכפי שביאר רש"י:

"אל מול נר אמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של מנורה... שלושה מזרחיים פונים למול האמצעי... שלושה מערביים למול האמצעי. ולמה? שלא יאמרו לאורה הוא צריך".

אף שנאמר 'שבעת', אין הכוונה לכל שבעת הנרות, שהרי אחד מהם הוא הנר האמצעי בעצמו. אלא הכוונה היא לשאר ששת הנרות. ומדוע נצטוו להטות את ראשי הפתילות לכיוון הקנה המרכזי, ולצמצם את אור המנורה למקום אחד, אדרבה, שיתפשט האור לכל מרחב האוהל?

על שאלה זו משיב רש"י, שציווי זה נועד להבדיל בין סתם מנורה שנרותיה עומדים ישר ואינם מופנים כלפי הנר האמצעי, למנורה שבמקדש שבה האור מופנה כלפי פנים ולא כלפי חוץ, כדי שלא יאמרו אנשים שהקב"ה זקוק לאור מנורה.

בעקבות דברי רש"י "שלא יאמרו לאורה הוא צריך" נוכל לקיים דיון בכיתה:

מה תפקיד המנורה לאור פירושו של רש"י?

האם תפקידה להאיר את המשכן?

האם הקב"ה צריך את המנורה?

אם כך מדוע כל הנרות פונים פנימה אל הנר האמצעי ולא כלפי חוץ?

נסביר על פי **ספר החינוך** (מצוה צח) :

"שציוונו ה' יתברך, להיות נר דולק בבית המקדש להגדלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני
הרואים... וכל עניין ההגדלה בו כדי שיכנים אדם בליבו כשיראהו מורא וענוה" וכו'.

תפקיד המנורה איננו להאיר לקב"ה, הקב"ה לא זקוק לכך, תפקידה של המנורה הוא לפאר את
בית המקדש **בעיני הרואים**.

אדם שנכנס לארמון מואר מתמלא בתחושת כבוד. ובהתאם לזה גם מי שרואה את מנורת הזהב
ואת אורה מתמלא ביראה, בענוה ובתחושת רוממות כלפי המקדש.

וכך כתב הרמב"ם בספרו **מורה נבוכים** (ג, מה) :

"כי הבית שמדליקים בו הנרות תמיד והוא נסתר בפרוכת יש לו בנפש [פועל על הנפש]
רגש גדול. וכבר ידעת הדגשת התורה באמונת גדולת המקדש ויראתו, עד שיגיע לאדם
התפעלות שפלות הרוח והכניעה בעת ראיתו, ואמר 'מקדשי תיראו'..."

מלבד זאת, המנורה היא סמל החכמה, "הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימנך: שולחן
בצפון ומנורה בדרום" (בבא בתרא כה ע"א). כלומר המנורה משפיעה שפע של חכמה ויראת שמים,
והשולחן משפיע שפע של פרנסה וכלכלה. וכדברי **הרצי"ה** בשיחותיו (שמות עמ' 331) :

"אל הארון מצטרפים שני דברים: שולחן בצפון ומנורה בדרום, או במילים אחרות:
כלכלה ותרבות. אלה הם שני היסודות העיקריים של החיים: לחם, ואור – אור התורה
הקדושה, השכל והחכמה. אמנם אין הלחם והאור נפרדים מהתורה אלא הם נמשכים
ממנה. מתוך התורה יש הצלחה וברכה הן בלחם ובכלכלה בישראל ובעולם כולו, והן
בתרבות וברוחניות שבחברה. 'הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין'..."

לאחר שעמדנו על ערכה של המנורה וחשיבותה, ניתן להעמיק יותר עם הילדים ולהסביר, שנחמת
ה' לאהרן על שלא זכה להיות שותף במצוות הבאת הקרבנות לחנוכת המזבח, היתה דווקא
בהדלקת המנורה, מפני שהדלקה זו נמשכת לדורי דורות, כדברי **הרמב"ן** (שם בהמשך) :

"אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על
ידי אהרן ובניו, רצוני לומר על ידי השמונאי כהן גדול ובניו. ובלשון הזה... ראיתי במדרש
כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה 'דבר
אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל
על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני השמונאי. ולפיכך
הסמך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח."

הרמב"ן מציין **מעלה נוספת** שזכה לה אהרן. לדבריו, פרשיה זו רומזת לתקופת החשמונאים שבה
עתידים בניו של אהרן לזכות את עם ישראל כולו במצוות הדלקת נרות חנוכה, נס שייזכר
לדורות עולם, גם כשבית המקדש ייחרב.

מבט לתלמיד

ניתן לדבר עם הילדים על מחשבות הכהן בשעה שהוא מדליק את המנורה, כגון:

מחשבתו על הזכות לכבד את בית ה'.

תפילתו על כלל ישראל שיזכו לאור החכמה ולהבנה בלימוד התורה.

הלימוד על מחשבות הכהן יפגיש את התלמידים עם רגשות הקודש שליוו את הכהן ברגעים המיוחדים שבהם זכה לשמש בקודש ולהדליק את המנורה.

ב. קיום דבר ה' על ידי אהרן

נאמר בפסוק ג: "וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה הָעֹלָה נִרְתְּיָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" במבט ראשון פסוק זה נראה מיותר, לא מתחדש בו דבר מלבד העובדה שאהרן קיים את מצוות ה'.

רש"י שם כתב:

"להגיד שבחו של אהרן שלא שינה".

על כך יש לשאול: איזה שבח יש כאן, מדוע שאהרן ישנה מן הציווי?

וכתב הרמב"ן:

"ומעם ויעש בן אהרן, לומר שהוא היה המדליק אותם כל ימיו. ואף על פי שהמצוה כשרה בבניו, כמו שנאמר: 'יערך אתו אהרן ובניו' (שמות כז, כא), אבל היה הוא מזדרז במצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב".

אהרן הכהן לא מוותר על הזכות שנפלה בחלקו, הוא חפץ לקיים את המצוה בגופו. דברי הרמב"ן ראויים להדגשה מיוחדת, באמצעותם נוכל להנחיל לתלמידינו את השמחה שבקיום דבר ה'.

אור החיים הקדוש מציין נקודה נוספת המלמדת על שבחו של אהרן:

"...גם רמז באומרו 'כאשר צוה ה' את משה' – להודיע שבחו של אהרן, כי מה שעשה אהרן לא עשאו לצד המעלה והכבוד אשר האמיר אותו ה' אלא לצד עשות מצוות ה', על דרך אומרו 'לעשות רצונך אלקי הפצתי' (תהלים מ, ט)."

כלומר אהרן לא התגאה, אלא עשה הכל למען כבוד ה'. הזכות להדליק מידי יום את מנורת הזהב שבמקדש עלולה להביא לידי גאווה. מדובר בתפקיד נכבד המורה על מעלתו הרוחנית הגבוהה של מי שזוכה בו, אך אהרן הכהן לא שמח במצוה זו בגלל הכבוד והגדולה שבתפקיד, אלא בגלל הזכות שבעשיית דבר ה'.

מבט לתלמיד

ההתפעלות מדרכו של אהרן בקיום מצוות ה' תפגיש את התלמידים עם השאיפה לקיום מצוות ה' בענוה, בזריזות, בדיוק רב, ובשמחה יומיומית.

א. תיאור עשיית המנורה

נאמר בפסוק ד: "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְוָה מְקֻשָּׁה זָהָב עַד יִרְכָּה עַד פְּרָחָה מְקֻשָּׁה הוּא כְּמִרְאֵה אֲשֶׁר הָרָאָה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשָׂה אֶת הַמִּנְוָה"

פסוק זה מדבר על מעשה המנורה ולא על ציווי ההדלקה. מעשה המנורה מובא בהרחבה כבר בחומש שמות פרק כה. מדוע התורה שבה ומתארת את עשיית המנורה?

כתב האבן עזרא: "וזה מעשה המנורה – הזכיר שלא נראה כמוה".

התורה חוזרת ומתארת את מעשה המצוה כדי לשבח את המנורה שנעשתה ביופי ובהדר.

העובדה שהמנורה עשויה מקשה אחת מעצימה את חוזקה (חלקים קטנים המחוברים על ידי הלחמה עשויים להתפרק בקלות). מלבד זאת, הדבר רומז לתכליתה, וכדברי הספורנו:

"וזה מעשה המנורה מקשה – וזה התכלית בעצמו המכוון בהדלקת הנרות אל מול פני המנורה, הוא בעצמו מכוון בענין חיוב היות המנורה מקשה, להורות האחדות המכוון לתכלית אחד בעצמו".

כלומר הדלקת הנרות והפנייתם אל הקנה המרכזי של המנורה מחד, ועשיית המנורה בצורת מקשה מאידך מכוונות שתיהן ללמד על אחדות האומה, כמבואר בספר משנה שכיר על התורה של הרב ישכר שלמה טייכטל (פרשת בהעלותך):

"הרי דכל ענין מצוות המנורה הן עשייתו והן הדלקתו היה בא לאחד ולקשר כל חלקי עם ישראל להיותם לאחד כאיש אחד ובלב אחד, זה היה כל מעשה המנורה. ומצוה זו נתונה לאהרן הכהן שגם תכונתו היה מתוקן ומוכן לזה, ובוה מבטיח לקיום השלום בין ישראל".

אחדות ישראל רמוזה במעשה המנורה מקשה אחת, ולא לחינם נתנה מצוות הטבת הנרות והדלקתן דווקא לאהרן הכהן, שהיה סמל האחדות והשלום בישראל, בהיותו אוהב שלום ורודף שלום.

לאחר שלמדנו על מעשה המנורה ומצוות הדלקתה נחזור ושאל: מה ענינם של פסוקים אלה באמצע ההכנות לקראת היציאה וההליכה במדבר?

ניתן להשיב על שאלה זו לאור דברי הרצי"ה שהזכרנו בהקדמה לפרשה (שיחות הרצי"ה במדבר עמ' 80):

"לאור מה אנו יוצאים לדרך? לאור המנורה שהיא עדות שהשכינה שורה בישראל... אין אפשרות אחרת של הליכה בדרך, אלא לאור המשכן, לאור המקדש, לאור התורה, לאור הקדושה שמחיה אותנו".

בהמשך (עמ' 97) מבאר הרצי"ה מדוע הציווי מופנה דווקא לאהרן הכהן, וזו לשונו:

"כניסתנו למצב נדודים מצריכה הכנה נוספת מצד אישיות הנהגתית מרכזית בעם ישראל שתעלה את הנרות: 'דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות...'"

הכהן הגדול הנושא על לוח ליבו את כל שמות השבטים ומאיר באהבתו ובקדושתו לכל אחד ואחד מישראל, הוא הראוי להדליק את נרות המנורה ולהמשיך את ברכתה לכל ישראל לקראת שנות הנדודים במדבר.

הכהן הגדול מחבר את ליבם של ישראל למשכן ה' ולאור ה' היוצא מן המנורה ומאיר את הלבבות.

טהרת הלויים והנפתם (פסוקים ה-כב)

א. הציווי לקדש את הלויים ולהכשירם לעבודת הקודש

בפסוקים ה'-י"ט מצווה ה' את משה לקדש את הלויים ולהכניס לעבודת הקודש במשכן. ציווי זה, כמו קודמו, נאמר ביום חנוכת המשכן, בא' בניסן של השנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים (גיטין ס ע"א).

הקדשת הלויים לעבודתם מופיעה לאחר הציווי להעלות את אור המנורה, שכן תפקיד המנורה הוא להאיר לכל באי עולם, וכדברי הגמרא בשבת (כב ע"ב): "עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל". מתוך כך יש להכשיר את הלויים לתפקידם הנעלה להפיץ את אור הקדושה והתורה בישראל ובמציאות כולה.

בלימוד פסוקים אלה נדבר על מעלת בני לוי שזכו לתפקיד כה חשוב ומרומם, ונזכיר נקודות נוספות שלמדנו בחומש ומייחדות את שבט לוי:

א. במפקד שבראש החומש, בני לוי לא נמנו עם שאר העם, וכתב רש"י (במדבר א, מט): "אך את מטה לוי לא תפקד – כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לברו".

ב. בפרק ג (פסוקים יא-יג) למדנו שה' ציוה להחליף הבכורות ולמנות במקומם לתפקידי הכהונה את בני שבט לוי, ורש"י (במדבר ג, יב) מוסיף, שהסיבה לכך היתה כי לא חטאו בחטא העגל. וכך כתב: "לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו, והלויים שלא עבדו עבודת אלילים נבחרו תחתיהם".

על מעלתם של בני שבט לוי אנו לומדים במקומות נוספים:

א. בני שבט לוי לא נדרשו לעבוד בעבודת הפרך במצרים, כי אפילו פרעה הכיר במעלתם, וכדברי הרמב"ן (שמות ה, ד):

"ומנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמיהם וזקניהם, והכל סיבה מאת ה'".

ב. בני שבט לוי הקפידו על שמירת המצוות ולא עבדו עבודה זרה במצרים, כדברי חז"ל במדרש (במדבר רבה ג, ו):

"זה שבטו של לוי, שאף על פי שהיו ישראל עובדי עבודת כוכבים במצרים, שבטו של לוי היו עובדין להקדוש ברוך הוא ומליץ עצמן".

ג. בני שבט לוי לא נכשלו בחטא העגל, כמצוין במדרש (ספרי בהעלותך ט, ה): "ולוים לא עבדו עבודה זרה", וברמב"ם הנזכר: "ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים".

ד. בני שבט לוי עמדו בכל הניסיונות, כמו בא במדרש (במדבר רבה טו, יב):

"וכיון שראה הקדוש ברוך הוא שכולם צדיקים, נסה אותן ועמדו בנסיונן, שנאמר: 'אשר נסיתו במסה', מיד אמר 'זהו לי הלויים'".

ה. בני שבט לוי היו מורי הדור ומלמדיו, כמבואר בגמרא (יומא כו ע"א):

"אמר רבא: לא משכחת צורבא מרבנן דמורי (לא מצוי תלמיד חכם שמורה הוראה בישראל) אלא דאתי משבט לוי, דכתיב: 'ורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל'".

והרמב"ם (הלכות עבודה זרה א, ג) כתב:

"והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה, ללמד דרך השם ולשמור מצוות אברהם. וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלימוד".

מבט לתלמיד

הדגשת מעלת שבט לוי תפגיש את הילדים עם ערכי הקודש שבזכותם זכו בני שבט לוי לתפקיד כה נכבד בעבודת ה'.

מתוך הדגשת זכותם ומעלתם של בני שבט לוי ניגש ללימוד הפסוקים :

נאמר בפסוק ו: "קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אתם"

עד עתה הלכו השבטים יחדיו ללא כל חלוקה, וכעת נצטווה משה רבנו לקחת את הלויים, להפריד אותם משאר העם ולטהרם, וכך כתב האבן עזרא :

"קח את הלויים מתוך בני ישראל – כי מעורבים היו, וכן כל השבטים קודם שיסעו".

סידור השבטים (המתואר כבר בפרק א) התקיים בא' באייר, ואילו פרשה זו, של קידוש הלויים, נאמרה קודם לכן, בא' בניסן. לכן השבטים היו עדיין מעורבים.

רש"י מלמדנו על האופן שבו נצטווה משה רבנו לקחת את הלויים, וזו לשונו :

"קח את הלויים – קחם בדברים, אשריכם שתזכו להיות שמישים למקום".

משה רבנו משבח את הלויים על בחירתם לתפקיד ומדגיש בפניהם את חשיבות התפקיד. מכאן ואילך הם יהיו 'שמישים למקום', הם יזכו לעבוד בבית ה', לקרב את ישראל לאביהם שבשמים ולכפר על עוונותיהם. מדובר בתפקיד שדורש אחריות רבה ומדרגה רוחנית מתאימה, ומבין כל השבטים נבחר שבט לוי לתפקידם הנעלה.

כאמור מטרת ההבדלה היתה תוספת טהרה, וכך כתב אור החיים הקדוש :

"ונראה שנתכוין לומר שיבדילם מישראל ולעשות להם מחנה לזיה לצד הצורך בטהרתם יותר מבני ישראל".

תהליך הטהרה של הלויים נמשך שבעה ימים ודרש הכנות רבות : הזאת מי חטאת, תגלחת, כיבוס בגדים, טבילה, קרבן עולה, קרבן חטאת ועוד. מדוע יש צורך בהכנות רבות כל כך?

על שאלה זו משיב הנצי"ב בפירושו העמק דבר : "הקרבה זו אינה אלא שיהיו מוכנים לדבר ה'".

הכהנים הם שליחים של עם ישראל, והעבודה במשכן היא דבר גדול! מי שמכיר את גודל האחריות והתפקיד, מבין שכדי לקיים את דבר ה' באופן המדויק והנכון דרושה הכנה מרובה.

אמנם ההכנות המוזכרות בתורה עוסקות בטהרת הגוף, אך טהרה זו פעלה גם על נפשם וליבם של בני לוי ועוררה אותם לזיכוכן הלב והמידות, כפי שכותב הנצי"ב בפירושו העמק דבר (פסוק טו) :

"וטהרת אותם – חזר להזהיר על הטהרה, כי מעלת עבודת הקודש כשם שהיא מגביהה לב האדם בדרכי ה', כך יש להיזהר שלא תוסיף מכשול על ידי נאות וחילול השם".

עבודת המקדש מרוממת את קומתו הרוחנית של האדם, ועל כן נדרשת טהרה שתשמור שלא יגבה ליבו ויכשל בגאווה.

נדגיש, שההכנות לתפקיד הלויים נצרכות גם לשם ביצוע התפקיד וגם כדי שנדע אנו וידעו הלויים בעצמם מה גדולה האחריות המוטלת עליהם, וכדברי האברבנאל שכתב :

"ציוה אותם לטהרם, להודיעם כי מעתה קדושים יהיו לאלקיהם כיון שהוא מקריב אותם לעבודתו וסביב למשכן יחנו, וראוי בעבור זה שיהיו בקדושה וטהרה יותר מהעם, כי כל אבר הקרוב אל הלב הוא יותר נכבד מן הרחוק ממנו..."

כדי להיות ראויים לתפקיד הגדול צריך לשאת באחריות ולהיות מודעים לגודלה. שבט לוי נדרש לשמור על קדושתו וטהרתו יותר מן האחרים, כי הוא "קרוב אל הלב".

הכנת הלויים כללה מספר פעולות של טהרה :

1. **הזאת מי חטאת** - "הִזָּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת" (פסוק ז). ההזאה נעשית בימים שלישי ושביעי כמבואר במצוות פרה אדומה (במדבר יט, יט).

2. **תגלחת** - "וְהִקְעִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם" (פסוק ז). הלויים צריכים לגלח את כל שערות גופם בסכין (תער), כולל שערות הראש והזקן בדומה למצורע, כמבואר **ברש"י** :

"לפי שניתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודה זרה, והיא קרויה 'זבחי מתים' והמצורע קרוי 'מת', הזקיקם תגלחת כמצורעים".

על תגלחת כוללת זו מצוים רק בשלושה מקרים, כדברי **המשנה** (נגעים פי"ד, מ"ד) :

"שלושה מגלחין ותגלחתן מצוה – הנזיר והמצורע והלויים. וכולן שגילוהו שלא בתער או ששיירו שתי שערות, לא עשו כלום".

מדובר בגזירת הכתוב מיוחדת, מכיוון שבאופן רגיל אסור לאדם לגלח את פאות ראשו וזקנו בתער. ולגבי הלויים מדובר בציווי חד פעמי של 'הוראת שעה' שנצטוונו בו רק בתקופת המדבר, כמצוין **ברמב"ם** (בפירושו למשנה נגעים פי"ד, מ"ד) שכתב :

"ולא היתה תגלחת זו אלא במדבר בלבד ואינה נוהגת לדורות".

תגלחת הלויים וטהרתם מביאה את הלויים לידי התבטלות ומהווה חלק מתהליך כניסתם לתפקיד, כדברי **הרש"ר הירש** (במדבר ח, ז) :

"עליהם לחדול מלהיות רק לעצמם, וחובה עליהם להכניס את כל ישותם לשירות הכלל".

תהליך כניסת הלויים לתפקיד מזכיר את תהליך הטהרה של בני ישראל לפני מתן תורה. במשך שלושה ימים (שלושת ימי ההגבלה) נדרשו ישראל להתכונן לקראת מעמד הר סיני על ידי פרישה מטומאה, כיבוס בגדים וסימון גבול סביב המחנה כדי שלא יבואו לידי נגיעה בהר. מעשים אלה הביאו את העם להיטהרות והתנקות לקראת המעמד הנשגב, ומעין זה אנו פוגשים גם כאן אצל הלויים.

מעשה התגלחת פועל על נפשם של הלויים ומלמדם שמכאן ואילך ההופעה החיצונית שלהם וכל מה שנוגע לאישיותם הפרטית איננו עומד במרכז. העבודה בבית ה' דורשת התמסרות למען הכלל, וכדי לקנות את תכונת ההתמסרות דרושה ענוה והתבטלות.

3. **כיבוס בגדים וטבילה** - "וְכַבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וְהִטְהִירוּ". כמבואר **בתרגום יונתן** : "וְיִדְבֹּן בְּאֶרְבָּעֵין סְוִיז דְּמִיָּא", כלומר טהרתם צריכה להיות על ידי טבילה במקוה של ארבעים סאה. וכבר אמרו **חז"ל** (יבמות מו ע"ב) : "אין הזאה בלא טבילה".

4. **קרוב עולה וקרוב חטאת** - "וְלָקְחוּ פֶרֶן בֶּן בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֶלֶת בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן וּפֶרֶן שְׁנֵי בֶן בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאת" (פסוק ח).

החטאת והעולה, בנוסף לעיקר עניינם שבאו לשם חינוך הלויים, יש בהם גם משום כפרה על חטא העגל שנכשלו בו הבכורות לפני שהחליפו אותם הלויים. הפר לעולה ניתן כקרוב

ציבור שמביאים על שגגת הקהל (ראה במדבר טו, כד), והפר לחטאת ניתן כדוגמת חטאת ציבור הבאה לכפר על שגגת עבודה זרה, ודינה שאינה נאכלת אלא נשרפת מחוץ למחנה (ראה רש"י לפסוק ח).

5. **קירוב הלויים לאוהל מועד ומסביבם בני ישראל** - "וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לְפָנַי אֶהְלֵ מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (פסוק ט).

הלויים מופרשים מכל העם על מנת להיות משרתי אוהל מועד, ובהמשך עתידים מגוריהם להיקבע מסביב למשכן. עם ישראל ממנה את הלויים לשליחותם, ועל כן כולם מצווים להתאסף מסביב ולהשתתף במעמד.

6. **סמיכת ידי בני ישראל על ראש הלויים** - "וְסָמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם" (פסוק י). בני ישראל מתאספים ליד אוהל מועד, וסומכים את ידיהם על ראשי הלויים. מדובר במעמד מרגש במיוחד, כל בית ישראל שותפים בסמיכת הלויים, ושמחים לזכות במצוה.

למעשה, לפי החזקוני הבכורות הם אלה שסמכו את ידיהם על הלויים, ולפי הנצי"ב סמיכת הידיים נעשתה על ידי גדולי ישראל, שהיו שליחי העם.

מעמד הסמיכה נועד להראות שהלויים הם שליחים של כל ישראל, וישראל סומכים את ידיהם עליהם באהבה ושמחים בבחירתם, וכדברי הרש"ר הירש:

"בסמיכה זו מבטאת האומה: כל המעשים שייעשו כאן בלויים ייעשו בשם האומה. רצונה שהלויים יהיו באי כוחה כלפי המקדש".

כמובן גם הלויים שמחים בתפקידם ומזדרזים להגיע למעמד, וכדברי הנצי"ב:

"שיהיו הלויים נקרבים ומוכנים לפני שיקהלו ישראל... מצווים לעמוד הכן על קהלת ישראל".

בני שבט לוי מודעים לאחריות הגדולה שמונחת כעת על כתפיהם, אך יחד עם זאת הם מכירים בזכות האדירה שנפלה בחלקם, לבנות את הקומה הרוחנית של האומה ולחבר את ישראל לאביהם שבשמים.

שליחות בני שבט לוי ושמחת העם בבחירתם באה לידי ביטוי גם בקיום מצוות הפרשת תרומות ומעשרות לכהן וללוי לדורי דורות, וכדברי הכלי יקר שכתב:

"קח את הלויים - קח אותם לשמי לשם שררה (מדרש תנחומא בהעלותך ח). והשררה היא שכל ישראל חייבים להעלות להם מס תרומות ומעשרות, כי על כן קרא שמו לוי, שליווהו במתנות. וזה פירוש יקר".

מתנות הכהונה והלויה הן הכרת הטוב שלנו כלפי בני שבט לוי שמקדישים את מרצם וזמנם למען העם במסירות אין קץ. אנו מלווים את שבט לוי במתנות ומודים לו שוב ושוב על הקומה הרוחנית החשובה שהוא בונה באומה.

7. **הנפת הלויים על ידי אהרן** - "וְהִנִּיף אֶהְרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לְפָנַי ה' מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת ה'" (פסוק יא).

זהו רגע השיא של המעמד. אהרן הכהן, שלווה את עם ישראל בשעותיו הקשות בשעבוד מצרים, ובמסירות אין קץ דאג להשכין שלום בין אדם לחברו, הניף כל אחד ואחד מן הלויים באהבה רבה והעניק לו כוח ושמחה בעשיית תפקידו, על ידי דברי עידוד וברכה (על פי במדבר רבה יח, ד).

הנפה פירושה הרמה והולכה לארבע רוחות השמים, למעלה ולמטה. זו פעולה שדורשת מאמץ גדול. אהרן הכהן, מכוח מדרגתו הרוחנית הגבוהה, זכה גם לגבורה גופנית גדולה מאוד, כמובא **במדרש** (ויקרא רבה כו, ט):

"והכהן הגדול מאחיו... בכוח שהוא גיבור, בא וראה אהרן כשהניף את הלויים כ"ב אלף הניף ביום אחד, כיצד היה מניפם? מוליך ומביא מעלה ומוריד".

וכך כתב **רבנו בחיי** (בפסוק ט):

"והתנופה הזאת היא שהיה אהרן לוקח לכל אחד ואחד מן הלויים ומגביהו מן הקרקע מעט והיה מניף אותו, ובזה נתפרסם אהרן בגבורה גדולה וכח עצום, שיניף את הלויים שהיו שניים ועשרים אלף ביום אחד הוא לברו. או היה זה בדרך נס".

הנפת הלויים על ידי אהרן הכהן מלמדת על מדרגת קדושתו. בזכות מדרגתו הרוחנית העליונה נתן לו ה' גם כוח גופני גדול, כדי שיוכל להניף את כל בני שבט לוי ביום אחד!

ולפי **הנצי"ב** (העמק דבר לפסוק ו), אהרן לא הניף את כל כ"ב אלף הלויים אלא רק את הלויים שראויים לעבוד במשכן (מגיל עשרים וחמש ועד גיל חמישים - כפי שנראה בפסוקים כד-כה בהמשך), וזו לשונו:

"קח את הלויים - כאן מדובר בשמונת אלפים שעמדו לעבוד את עבודת המשכן".

מכל מקום, בודאי מדובר במאמץ אדיר שדורש סיוע אלקי.

8. **סמיכת ידי הלויים על ראש הפרים** - "וְהִלְוִיִּם סָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפְּרִים וַעֲשֶׂה אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַה' לְכַפֵּר עַל הַלְוִיִּם" (פסוק יב).

נתאר בפני הילדים את תחושת הלויים בשעה שסומכים את ידיהם על ראש הפרים ומתפללים לה' מעומק ליבם ומתוך אהבה גדולה לכל אחד ואחד, שיסלח להם על עוונותיהם.

בני ישראל והלויים היו מאוחדים, הלויים שמחו על הזכות שנפלה בחלקם לשרת את ישראל ולהיות שליחי עם ה', וישראל שמחו בכך שהלויים נבחרו להיות שליחיהם הנאמנים בבית ה'. עבודת הלויים במשכן נחשבת כעבודת כל ישראל.

בתום ההכנות המעשיות והרוחניות כאחד, נאמר (בפסוק יד): "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם". הלויים נכנסים לתפקידם להיות לגיונו של מלך.

נאמר בפסוק טו: "וְאַחֲרַי בֶּן יִבְאוּ הַלְוִיִּם לְעִבְדָּא אֶת אֱהֵל מוֹעֵד... כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הָמָּה לִי"

מה כוללת עבודת הלויים? אומר **רש"י**:

"נתנים נתנים - נתונים למשא נתונים לשיר".

כלומר על הלויים מוטלות שתי עבודות חשובות ששייכות אל הקודש והמקדש ודורשות מוכנות רוחנית גבוהה: עבודת נשיאת המשכן ממקום למקום, ושירה בשעת הקרבת הקרבנות.

נאמר בפסוק יט: "וְאַתָּנָה אֶת הַלְוִיִּם נָתַנְתָּ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֹשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ"

קיימות שתי עבודות נוספות המוטלות על בני שבט לוי: **שומרים** - שלא ייכנס לבית ה' מי שאינו טהור (פסוק ט), ו**שווערים** - פותחי וסוגרי דלתות המקדש (ראה דברי הימים א' ט, יז-כו).

ביתר הרחבה מופיעים הדברים **ברמב"ם** (הלכות כלי המקדש ג, ב):

"עבודה שלהן היא שיהיו שומרין את המקדש ויהיו מהן שוערין לפתוח שערי המקדש ולהניף דלתותיו ויהיו מהן משוררין לשורר על הקרבן בכל יום, שנאמר: 'וְשֵׁרֵת בִּשְׁם ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ אֲחֵי הַלְוִיִּם'. אי זהו שירות שהוא בשם ה'? הוי אומר, זו שירה. ומתי אומר שירה? על כל עולות הציבור החובה ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין, אבל עולות נדבה שמקריבין הציבור לקיין למזבת, וכן הנסכין הבאין בפני עצמן אין אומרין עליהן שירה".

נדגיש את מסירותם הגדולה של הלויים לתפקידיהם המעשיים והרוחניים כאחד ואת האחריות הגדולה המוטלת עליהם בשמירה על כך שלא יכנסו לבית ה' אנשים שאינם טהורים, "וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֹשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ".

בלימוד פסוק זה ראוי להדגיש גם את חביבות בני ישראל לפני ה', וכדברי רש"י:

"ואתנה וגו' – חמישה פעמים נאמר 'בני ישראל' במקרא זה, להודיע חיבתך, שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחר".

ובנוגע לשאלה, מדוע דווקא בפרשה העוסקת בבחירת הלויים בחרה התורה להדגיש את חיבתם של ישראל, כתב **השפת אמת** (פרשת בהעלותך, שנת תרל"ז) בשם החידושי הרי"ם:

"לפי שנבחרו הלויים, לא יחלש דעתן של בני ישראל בעבור זה, כי חביבין הם..."

הלויים נבחרו כנציגי בני ישראל לעבודת המשכן, אך אין זה מוריד מחביבות שאר בני ישראל.

מבט לתלמיד

עד כה הדגשנו את תפקיד הלויים ואת חיבת ה' ללויים, וכמאמר חז"ל (במדבר רבה טו, יא):

"ראה חיבה שחיבב הקדוש ברוך הוא את הלויים, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה: הרבה הלויים חביבין לפני".

בפסוק יט נדגיש את החיבה האלקית לכל בית ישראל.

ב. קיום דבר ה' בהקדשת הלויים במדבר

בפסוקים הבאים (פסוקים כ-כב) מתואר ביצוע דבר ה', והתורה כופלת את לשונה, ללמד על חביבות העשייה תוך נאמנות גדולה לדבר ה'.

נאמר בפסוק כ: "וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עַדְתַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלוִיִּם"

רש"י מבאר :

"משה העמידן ואהרן הניפם, וישראל סמכו את ידיהם".

ולפי הספורנו :

"עשו בשביל הלויים ולעזרתם עניין הגילוח וכיבוס הבגדים והקרבן".

לאור דברי הספורנו נוכל להסביר, שישראל סייעו ללויים בכל מה שניתן, ושמחו על הזכות לסייע ללויים במלאכתם.

לכל המשתתפים במעמד החגיגי של סמיכת הלויים היה תפקיד במעמד. במעמד היו שותפים כל עדת בני ישראל - משה, אהרן ובני ישראל.

נאמר בהמשך הפסוק: "כָּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְלוּיִם בֶּן עֶשְׂוֹ לְהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

כולם הקפידו למלא אחר ציווי ה' בנאמנות ובדייקנות.

והספורנו מוסיף, שהדברים נעשו בזריזות :

"בן עשו להם בני ישראל - הזדרזו ישראל לעשות בשבילם, כדי שיהיה רצון קונם נעשה".

נסב את תשומת ליבם של הילדים לכך שהתורה כופלת את לשונה כדי להדגיש את עשיית הדברים בשמחה ובזריזות למרות הקושי שבדבר. וכך כתב אור החיים הקדוש :

"ובא להחזיק טובה לבכורות יותר, שהגם שנמלו [הלויים] מקומן בעבודת בית אלקינו עשו ככל אשר ציוה ה'...".

בתחילה ניתנה העבודה לבכורות, ובכל משפחה בישראל היה נציג שזכה לעבוד בבית ה', ולמרות שהעבודה נלקחה מהם וניתנה ללויים, באו כל בני ישראל, ובכללם הבכורות, ומינו בלב שלם את בני שבט לוי.

מבט לתלמיד

מפסוקים אלה עולה שבחם של ישראל, ובמיוחד שבחם של הבכורות, שעל אף שנלקח מקומם בעבודת המקדש, בכל זאת עשו ככל אשר ציוה אותם ה' בזריזות ובשמחה, ודקדקו מאוד בכל פרטי המצוה.

מבט למורה

בהמשך, בפרשת קרח, נלמד על כך שקרח ערער על בחירת שבט לוי, אך כאן נדגיש את הקבלה השלימה של כולם, ואת ההבנה הברורה, שהכל נעשה "כאשר צוה ה' את משה", ולא נזכיר שבשלב מאוחר יותר יהיה מי שיערער על כך.

נאמר בפסוק כב: "כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַל הַלוּיִם בֶּן עֶשְׂוֹ לְהֵם"

גם בפסוק זה ישנה כפילות המעידה על שבח העושים, שכולם קיימו את דבר ה' בשמחה ובדיוק רב, וכדברי רש"י :

"כאשר צוה ה' בן עשו – להגיד שבת העושיין והנעשה בהן, שאחד מהם לא עכב".

גיל הלויים בבואם לצבא צבא באוהל מועד (פסוקים כג-כו)

פתיחה

הלויים העובדים במשכן נקראים 'צבא', כלשון הפסוק: "לְצָבָא צָבָא לְעֵבֶד עֲבָדָה" (במדבר ז, כג). וכך כתב הרצי"ה בשיחותיו (במדבר עמי 47): "הצבא בצורתו השלמה הוא צבא שבט לוי לעבודת הקודש... ומצבא זה נמשך הצבא הממשי המלחמתי... שהרי הם לסדר העבודה, הקיום וההנהגה של כלל ישראל והשראת שכינתו".

שבט לוי הוא הצבא הפנימי-נשמתי של האומה. הוא הלב המביא להשראת שכינה באומה ומן הלב הפנימי מתפשטים החיים לכל האברים.

מתוך הבנה זו ניגש ללימוד הפסוקים.

מבט לתלמיד

בלימוד פסוקים אלה ננסה לחוש את ציפיינתם של ילדי שבט לוי המחכים שיגיע הגיל בו יזכו להיות שותפים בעבודות הקודש והמקדש ולשרת בבית ה'.

נאמר בפסוקים כג-כו: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבְּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה יִבּוֹא לְצָבָא צָבָא בְּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וּמִבְּן חָמֵשׁ שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֹבֵדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. וְיָשְׂרַת אֶת אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וְעֹבֵדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתם"

מדוע רק בגיל עשרים וחמש מתחילים הלויים לעבוד במשכן?

- א. עבודת הלויים דורשת כובד ראש ורצינות.
- ב. בחלק מהעבודות נדרש מאמץ פיזי גדול שאינו מתאים לנער צעיר.
- ג. השותפות בעבודות המשכן דורשת מאמץ רוחני גדול, וצריך להיות ראוי לכך.

מגיל עשרים וחמש ועד גיל שלושים

בתחילת החומש למדנו שהלויים נפקדים ומתחילים לעשות מלאכה בגיל שלושים (במדבר ז, ג), ואילו אצלנו כתוב שהלויים מתחילים לעשות מלאכה כבר בגיל עשרים וחמש.

רש"י משיב על שאלה זו:

"מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים, ובן שלשים עובר..."

הרמב"ן מסביר את דברי רש"י ומוסיף:

"ואם כן יהיה פירוש 'יבא לצבוא צבא', שיבא להקהל בנקהלים בעבודת אהל מועד, שיעמוד עמהם ויראה תמיד עבודתם ביום ובלילה, כדי שילמוד הלכות עבודה בתלמוד ובמעשה..."

לאור דברי הרמב"ן נוכל לתאר בפני הילדים כיצד צעירי הלויים הגיעו להתבונן וללמוד מה עליהם לעשות בכל שלב כדי שמלאכת הקודש תיעשה בדייקנות ובנאמנות, ביום ובלילה, בתלמוד ובמעשה.

מבט למורה

רש"י בפירושו לפסוק זה מביא את דברי הגמרא:

"מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בהמש שנים, ששוב אינו רואה".

דברי רש"י אלה עלולים להחליש כוחם של ילדים שמרגישים חלשים יותר מבחינה לימודית. אם התלמידים ישאלו על דברי רש"י, נסביר שמדובר במקרה חריג, באדם שרמת ההבנה שלו מאוד מאוד רדודה. ויש מסבירים, שמתחילים למנות חמש שנים אלה מגיל עשרים שבו דעתו של אדם בשלה ביותר.

נאמר בפסוקים כה-כו: **"וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצִּבְאָה הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. וְשָׂרְתָה אֶת אֶחָיו בְּאֶהָל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֵרֶת וְעֵבֶדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֵרֶתם"**

אחרי גיל חמישים הלויים ממשיכים לשרת את אחיהם באוהל מועד ולשמור משמרתם, אולם עבודה הם לא עובדים. איזו עבודה נמשכת לאחר גיל חמישים ואיזו עבודה נפסקת? לפי כל המפרשים ברור, שעבודת המשא בכתף נפסקת. אך נחלקו איזו עבודה נמשכת:

שיטת רש"י: נפסקת עבודת המשא בכתף, ושאר העבודות - השמירה, השיר וטעינת העגלות - נמשכות.

שיטת הרמב"ן: נפסקות עבודות המשא והשיר, ונמשכת עבודת השמירה שלא יכנס זר.

מהמילים **"זאת אשר ללוים"** שבתחילת פסוק כ"ד, לומדת הגמרא (חולין כד ע"א) שלושה לימודים חשובים:

- א. "זאת אשר ללוים - שנים פוסלים בהם, ואין המומים פוסלים בהם", כלומר בעוד כהן בעל מום פסול לעבוד במקדש, לוי בעל מום יכול למלא תפקידיו במקדש.
- ב. "ללוים - כהנים אינם נפסלים בשנים", כלומר בעוד עבודת הלויים מוגבלת בשנים, הכהנים רשאים לעבוד עד שיזקינו.
- ג. הלויים נפסלו בשנים רק בזמן המדבר, בתקופה שבה מצוות נשיאת המשכן היתה מוטלת עליהם, אבל "בשילה ובבית עולמים" אין מגבלת שנים.

רעיונות מרכזיים בפרק ח

העלאת הנרות במנורה:

- **שותפות במשכן** - רצונו הטהור של אהרן להיות שותף בעצמו בחנוכת המשכן, וששטו יהיה שותף בחנוכת המשכן.
- **כבוד ה'** - הגדלתו בהארט ביתו, וחיזוקו אצל הרואים, על ידי הדלקת המנורה.
- **המנורה** - מקור החכמה.
- **הארט התורה וקדושתה** - העם הולך במדבר לאורה של המנורה המחברת אותו אל התורה.
- **ההקשבה לציווי ה' באופן מדויק בשמחה ובזריזות** - על ידי אהרן בהדלקת המנורה, ועל ידי משה בעשייתה.

טהרת הלויים והנפתם:

- **השרות במשכן - בשליחות כל ישראל** - הזכות הגדולה שנפלה בחלקם של הלויים להיות שליחים של העם כולו בעבודת הקודש.
- **שמחתם הגדולה** של בני לוי בתפקיד המרום שניתן להם.
- **טהרה** - כדי להיות ראויים לתפקיד, היה על בני לוי לעבור תהליך של הכנה והיטהרות.
- **יחס העם כולו לעבודת הלויים** - גם עם ישראל שמח בשרותם של הלויים במשכן, כי הם נציגיו ושלוחיו בבית ה'. העם מבין שעבודת הלויים במשכן אינה לעצמם, אלא בשביל כל העם. עבודת הלויים מרוממת את העם כולו.
- **גם הבכורים הזדרזו לעזור ללויים**, למרות העובדה שעבודת הקודש והמקדש נלקחה מאתם וניתנה ללויים.
- **עבודת הלויים דורשת אחריות גדולה.**

פרק ט

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. פסח במדבר בשנה השניה ליציאת מצרים
2. בקשת הטמאים
3. פסח שני
4. שכירת הענן באוהל מועד והנסיעה והחניה על פיו

פסח במדבר בשנה השניה ליציאת מצרים (פסוקים א-ה)

מצוות קרבן פסח מהווה המשך להקדשת הלויים, שהרי תפקיד בני לוי הוא לפרסם ולהפיץ את אורה של המנורה ואת קדושת המשכן לכל פרט בישראל ובאנושות כולה. קרבן פסח מיוחד בכך שהוא אוגד בתוכו גם את הפרט וגם את הכלל. הוא קרבן יחיד עם דינים של קרבן ציבור (כפי שיתבאר בהמשך), ובכך הוא מחבר את הפרטים אל הכלל.

נאמר בפסוק א: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְיִצְאֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאֹמֶר"

דיבור זה נאמר למשה ביום א' בניסן בשנה השניה לצאת בני ישראל ממצרים, יום הקמת המשכן, בזמן שישראל שכנו במדבר סיני (פסחים ו ע"ב. ראה בטבלת התאריכים שבתחילת החוברת לפרשת במדבר).

ציון תאריך זה מעורר קושי, שכן בתחילת החומש עסקו הפסוקים בחודש אייר של אותה השנה, וכעת מסופר על מה שארע בניסן של אותה השנה, חודש לפני כן. לכן מבאר רש"י:

"בחדש הראשון – פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר, למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה..."

כלומר הפרשיות שבתורה אינן סדורות דווקא לפי סדר התרחשותן, אלא פעמים יש שנקבעו שלא במקומן על פי טעמים מיוחדים שיש בדבר.

מבט למורה

במקומות רבים (כבר בחומשים קודמים) מזכיר רש"י את העיקרון "אין מוקדם ומאוחר בתורה", וכאן הוא מקורו של עיקרון זה, לכן רש"י משתמש כאן במילים "למדת ש...", ללמדנו שכאן באופן מיוחד יש לימוד חשוב שראוי לתשומת לב.

המיוחד בפסוקים אלה לעומת מקומות אחרים שבהם אנחנו פוגשים את העיקרון "אין מוקדם ומאוחר בתורה" הוא, שכאן התאריכים מפורשים בפסוקים (בתחילת החומש מצוין התאריך א' באייר ובתחילת פרק ט מפורש שהכתוב מספר על מה שאירע בחודש ניסן שלפניו).

העובדה שכאן התאריכים מפורשים, היא הסיבה לכך שרש"י מקשה את קושייתו דווקא כאן ולא בפרקים ז-ח, על אף שלפי חז"ל גם פרקים ז-ח נאמרו בא' בניסן.

ניתן היה לחשוב, שמשמעות הכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" היא, שהתורה כתובה ח"ו באופן אקראי וללא כל היגיון, לכן חשוב להבהיר שגם לפי העיקרון ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה", ברור שיש סדר לתורה.

התורה איננה ספר היסטוריה, פרשיותיה מסודרות לפי סדר אלקי רוחני ולא דווקא לפי סדר הזמנים, לכן כשישנה סיבה רוחנית לשנות מסדר הזמנים, התורה משנה.

בדרך כלל התורה כן מסודרת לפי סדר הזמנים ההיסטורי, ולעתים התורה משנה מהסדר ומקדימה את המאוחר או מאחרת את המוקדם. וכאמור שינוי הסדר איננו סתמי, יש לו סיבה, ומפרשי התורה התאמצו למצוא טעם נכון לשינוי הסדרים, וכדברי הספורנו:

"ועל כמו זה אמרו 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', וזה כאשר תכוין תכלית מה זולתי הזמן בסדר המסופר".

מדוע אצלנו שינה הכתוב מסדר הזמנים ההיסטורי, והקדים את סיפור מאורעות חודש אייר לסיפור מאורעות חודש ניסן?

רש"י משיב על שאלה זו, ומבאר שהתורה בחרה שלא לפתוח את חומש במדבר בדבר שיש בו גנאי לישראל, וזו לשונו:

"ולמה לא פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל (פסחים ו ע"ב; ספרי סד), שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד".

כלומר העובדה שבני ישראל לא הקריבו את הפסח בכל שנות המדבר, מהשנה השניה לצאתם ממצרים ועד כניסתם לארץ, היא גנאי עבורם, והכתוב העדיף להסתיר גנות זו ולא לרמוז לה בתחילת הספר.

על דברי רש"י אלה ניתן לשאול: לכאורה אין כל גנאי בכך שלא הקריבו את הפסח בשנות המדבר, שהרי הגמרא (יבמות עב ע"א) אומרת, שבתקופת המדבר לא נשבה רוח צפונית ועל כן מזג האויר היה מסוכן לעשיית ברית מילה. ומכיון שלא מלו את בניהם לא יכלו להקריב את הפסח בכל שנותיהם במדבר, שנאמר: "וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכֵל בּוֹ" (שמות יב, מח).

לפי זה, אי הקרבת הפסח בשנות המדבר איננה חטא ו"חלילה לומר שנתעצלו" (העמק דבר), ואם כן מהי הגנות?

התוספות שם (קידושין לו ע"ב ד"ה הואיל) מסבירים, שאילו לא היו חוטאים בחטא המרגלים היו הולכים ממדבר סיני ונכנסים לארץ מיד ואז היו יכולים להמשיך ולהקריב את הפסח, אולם הם "...נשתהו ליכנס לארץ עד ארבעים שנה מפני עוון מרגלים...".

נמצא, שהגנות כאן היא רק בדרך רמז ובעקיפין, ובכל אופן התורה לא רצתה לפתוח את החומש בזה ובחרה לפתוח במפקד ישראל ובאהבה הגדולה של ה' לעם ישראל (כבר הערנו, שהמעין בדברי רש"י בתחילת כל חומש, ייווכח שרש"י בחר לפתוח את פירושו לכל אחד מחומשי התורה בשבחם של ישראל ובאהבת ה' לעמו. ראה מה שכתבנו בפרק א).

מבט לתלמיד

נדגיש בפני הילדים שסדר הפרשיות בתורה, הוא סדר רוחני ולא סדר היסטורי. התורה איננה ספר היסטוריה, התורה היא דבר ה', היא מיישרת את דרכנו ומורה לנו מהו רצון ה', ולכן לא פעם התורה משנה את סדר הפרשיות, ובכך מלמדת אותנו לימודים שונים, רוחניים ומוסריים.

נאמר בפסוק ג: "בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבִים, תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמַעְדוֹ. כָּכֵל חֻקֹּתָיו וְכָכֵל מִשְׁפָּטָיו, תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ"

שחיטת הפסח נעשית בין הערביים (פרק הזמן שמחצות היום - לאחר שש ומחצה שעות זמניות מתחילת היום, שאז השמש מתחילה לנטות כלפי מערב, עד סוף היום - שקיעת החמה) של י"ד בניסן.

יש להקפיד לעשות את הפסח ככל חוקותיו וככל משפטיו, לא להסתפק במה שכתוב בתורה שבכתב אלא להקפיד גם על כל הדקדוקים שנלמדו על ידי משה ובית דינו, וכדברי הנצי"ב בפירושו **העמק דבר** :

"ככל חוקותיו, והמה דרשות שלמדין מ"ג מידות שהתורה נדרשת, ו'משפטיו', המה חידושי תורה שבעל פה שהעלה משה ובית דינו עד כה..."

מבט לתלמיד

על כל פסוק בתורה נמסרו למשה רבנו גם פירושים בעל פה המסבירים את המצוה, וכן ניתנה לחכמים המסורת כיצד לדרוש את הפסוקים ב"ג מידות שהתורה נדרשת בהן וכדומה. דרשות אלו הן חלק מהתורה.

בהקשר זה חשוב לציין, שקיימים הבדלים בין 'פסח מצרים' ל'פסח דורות', כלומר בין מצוות הפסח שנהגו בפסח הראשון שנחגג במצרים לבין מצוות הפסח שנהגות לדורות, כמבואר ב**רמב"ם** (הלכות קרבן פסח י, טו) :

"שכלל זה שנאמר במצרים, שילקה הפסח מבעשור, ושהוא טעון הגעת דם באגודת אזור למשקוף ולשתי המזוזות, ושיאכל בחיפזון, אין אותן הדברים נוהגות לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד."

בפסח מצרים נצטוו ישראל לקיים שלוש מצוות שנועדו לאותה שנה בלבד: מצוות לקיחת השה בי בניסן (מקחו בעשור), מצוות נתינת הדם על המשקוף ועל שתי מזוזות הפתח, ומצוות האכילה בחיפזון.

קרבן פסח מיוחד משאר קרבנות. על אף שהיחיד מביא אותו, אוכלים אותו בחבורה, משפחות משפחות, ובכך הוא דומה לקרבנות הציבור. קרבן פסח הוא בעצם מעין קרבן תודה של עם ישראל כולו, על הניסים הגדולים שעשה לנו ה' ביציאת מצרים.

בספר החינוך (מצוה ה) מבואר, שעניינו של קרבן פסח הוא :

"כדי שיוזכרו היהודים לעולם הניסים הגדולים שעשה להם ה' יתברך ביציאת מצרים".

הקרבת הפסח במקדש היתה מעמד מרומם ומרגש. על ידי הקרבת הפסח ואכילתו בחבורה זוכים ישראל מידי שנה להרגיש את אותם רגעים מיוחדים שבהם גאלנו ה' ממצרים ביד חזקה וברוע נטויה, באותות ובמופתים. הניסים שנעשו ביציאת מצרים הם ניסים שבהם הקב"ה שינה סדרי בראשית והראה לעולם כולו את אהבתו לעם ישראל, את שליטתו בדומם, בצומח ובחי ואת השגחתו על העולם. הפסח המוזכר בפסוקים אלה, הוא הפסח הראשון שנעשה לאחר היציאה

ממצרים. פסוקים אלה מפגישים אותנו עם עוצמת ההתרגשות ותחושת הכרת התודה וההודיה לה' שהיתה נחלתם של ישראל בימים ההם, על שהוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה. רמז להתרגשות הגדולה ניתן למצוא בפסוקים המדגישים שוב ושוב את העשייה שליוותה את העם. ניתן לבקש מהילדים לחפש את ההופעות השונות של השורש ע.ש.ה ולספור אותן יחד בהתרגשות. ה' מצווה לעשות ובני ישראל שמחים להיות שותפים בעשייה - "כָּל־אִשְׂרָאֵל צָנָה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (פסוק ה).

בקשת הטמאים (פסוקים ו-ח)

נאמר בפסוק ו: "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא" טומאה אינה חטא, אדרבא לעיתים היא אף מצוה, וכדברי חז"ל (סוכה כה ע"א):

"אותם אנשים מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו, שהיו עוסקין בנדב ואביהוא. רבי יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף היו – כבר היו יכולין ליטרה, אם מישאל ואלצפן היו – יכולין היו ליטרה, אלא עוסקין במת מצוה...".

מדובר באנשים צדיקים שרצו מאוד להיות שותפים במצוות הקרבת הפסח ובהודיה לה' על חסדיו הגדולים, אלא שבזמן ההקרבה הם היו טמאים למת. הם הביעו צער גדול על כך שהם מפסידים את המצוה ושאלו את משה בכאב "למה נגרע?".

נתאר כיצד באים האנשים לפני משה ואהרן היושבים ולומדים בבית המדרש, "לפני משה ולפני אהרן - כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום" (רש"י במדבר ט, ו), ונדבר בשבח בקשתם.

נדבר על הצער הגדול שחשו כשראו שעבר זמנה של המצוה ולא זכו לקיימה, ונתאר את ציפייתם הדרוכה לשמוע מה ישיב להם משה. האם תינתן להם הזדמנות חוזרת לקיום המצוה, או שחלילה אחרו את המועד ולא יזכו עוד בהקרבת הפסח של אותה השנה?

מבט למורה

דברי השבח, וההזדהות עם הצער הגדול של קבוצת הטמאים, תפגיש את הילדים עם ההרגשה הראויה ליהודי שנמנעה ממנו הזכות לקיים מצוה ממצוות התורה.

משה רבנו התייחס אליהם בכבוד רב, והם זכו שפרשה שלמה תיאמר בעקבות דבריהם, כמובא **ברש"י**:

"וראויה היתה פרשה זו להיאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן, שמגלגלין זכות על ידי זכאי".

נאמר בפסוק ח: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מֶה יִצְוֶה ה' לְכֶם"

תשובת משה מעידה על ענוותנותו ועל גדלותו. משה מודה שאיננו יודע להשיב על שאלתם ומיד הוא פונה אל ה' לקבל תשובה, וכך כתב רש"י:

"כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה".

משה רבנו פונה אל ה' בשאלה, כתלמיד הפונה לרבו בשאלה. ובעוד נביאים אחרים מקבלים את נבואותיהם בלילה ולאחר הכנות ממושכות, משה רבנו נמצא במדרגה רוחנית עליונה ומסוגל לעמוד לפני ה' בדברים בכל עת ובכל שעה וללא צורך בהכנות.

פסח שני (פסוקים ט-יד)

בפסוקים ט'-י"ד מתוארות הלכות פסח שני, שנועד למי שהיה "טמא לנפש" בפסח ראשון, או למי שהיה "בדרך רחוקה", ומאפשרים לו להשלים את מצוות הפסח על ידי הקרבת קרבן הפסח בי"ד באייר ואכילתו בליל ט"ו באייר.

מצוות פסח שני היא מצוה מיוחדת במינה. בכל מצוות התורה איננו מוצאים דוגמא כזו, של מצוה שעבר זמנה וניתן להשלימה במועד אחר. בעל ספר החינוך (מצוה שפ) מבאר מדוע התחדש דין זה דווקא במצוות הפסח, וכה דבריו:

"משרשי המצוה, לפי שמצוות הפסח הוא אות חזק וברור לכל רואי השמש בחידוש העולם, כי אז בעת ההיא עשה עמנו האל ברוך הוא נסים ונפלאות גדולות ושינה טבע העולם לעיני עמים רבים, וראו כל עמי הארץ כי השגחתו ויכלתו בתחתונים...

על כן היה מרצונו ברוך הוא לזכות במצוה זו הנכבדת כל איש מישראל ואל יעכבהו אונם וריחוק מקום מעשותה..."

הניסים והנפלאות שנעשו לעיני העמים במצרים הביאו להכרת מלכות ה' בקרב העמים, השגחתו ובריאתו את העולם יש מאין. חשיבות היסודות הרוחניים הטמונים בחג הפסח הביאו להסכמה האלקית לקביעת פסח שני עבור אלה שהיו טמאים או בדרך רחוקה.

מבט לתלמיד

נוכל לעורר את הילדים לשאול מדוע התחדש דין זה דווקא בנוגע למצוות הפסח, ויחד אתם נגיע לשני יסודות רוחניים חשובים שקשורים במצוות הפסח:

- א. שינוי הטבע לעיני העמים הראה לכולם שה' יכול ברצונו לשדד את מערכות הטבע, ומכאן ראייה לכך שה' ברא את העולם.
- ב. התמדת הניסים והעיתוי המדויק שבו נעשו הראו לכולם כיצד ה' משגיח על עם ישראל ודואג לשלומו וטובתו.

נאמר בפסוקים יא-יב: "עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ. לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְעַצֵּם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוּ כָּל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ"

התורה מדגישה שחלק מהלכות הפסח יש לקיים גם בפסח שני. מצוות הפסח מעוררות אותנו להרגיש הרגשת חירות והודיה לקב"ה על ידי אכילת המצה והמרור.

בכל זאת קיימים הבדלים בין פסח ראשון לפסח שני, כמובא ברמב"ם (הלכות קרבן פסח י, טו) :

"מה בין פסח ראשון לפסח שני?"

הראשון: אסור בחמץ ב'בל יראה' ו'בל ימצא' ואינו נשחט על חמץ, ואין מוציאים ממנו חוץ לחבורה, ומעון הלל באכילתו, ומביאים עמו הניגה, ואפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת, כמו שביארנו.

אבל פסח שני: חמץ ומצה עמו בבית, ואינו מעון הלל באכילתו, ומוציאים אותו חוץ לחבורתו, ואין מביאים עמו הניגה, ואינו בא בטומאה.

ושניהם: דוחין את השבת, ומעוניין הלל בעשייתו, ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור, ואין מותרין מהן, ואין שוברין בהן את העצם...".

בסיום הציווי מדגישה התורה את חשיבות ההשתתפות של כולם במצוה חשובה זו, ומלמדת שתי הלכות :

א. מי שלא מקיים את מצוות הקרבת הפסח גורם להכרתת נפשו (פסוק יג).

ב. גר (גר צדק ולא גר תושב) חייב בקרבן פסח (פסוק יד).

דווקא בקרבן פסח, שכל עניינו חיבור הפרטים אל הכלל, התורה דואגת לחבר גם את הטמאים וגם את הגר אל המצוה.

שכינת הענן באוהל מועד והנסיעה והחניה על פיו (פסוקים טו-כג)

הפסוקים שלפנינו עוסקים בהשראת השכינה בישראל. אלה פסוקים חשובים ויסודיים בלימוד ספר במדבר ובבנין האמונה. לא מסופר בהם על אירוע נקודתי, אלא על הליכת ישראל אחרי ה' במשך ארבעים שנה במדבר.

ניתן לומר שפסוקים אלה הם ה'לבי' של ספר במדבר, ולכן חשוב ללמד מתוך אורה של שמחה והתלהבות, תוך שימת לב לפרטים.

בני ישראל שהו במדבר ארבעים שנה ובכל אותן שנים הסתובבו במדבר במסעיהם על פי ה'. ארבעים ושתיים מסעות עברו ישראל במדבר, ומסעות אלה כוללים שלוש תקופות :

א. מיציאת מצרים ועד חנייתם בקדש ברנע (משם נשלחו המרגלים), כלומר כשנה וחודשיים אחרי יציאת מצרים.

ב. חנו בקדש ברנע אחרי גזירת חטא המרגלים במשך תשע עשרה שנה.

ג. שאר המסעות עד הגיעם לערבות מואב (לפני מעבר הירדן) ארכו תשע עשרה שנה נוספות.

נאמר בפסוקים טו-טז: "וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר. בן יהיה תמיד הענן כסנו ומראה אש לילה"

בני ישראל שוכנים למרגלות הר סיני כבר כמעט שנה שלמה. בא' בניסן ירד עמוד הענן לשכון על המשכן. פגשנו את הענן ביציאת מצרים ובמעמד הר סיני. ענן ה' מלמד על השראת השכינה באוהל מועד ובתוך מחנה ישראל. בשעות היום שכן עמוד הענן על המשכן ובלילה שכן עמוד האש.

המשכן מכונה כאן 'אוהל העדות', ורש"י מבאר :

"המשכן עשוי להיות אהל ללוחות העדות".

התורה היא העדות על הקשר שלנו עם הקב"ה, והיא נמצאת בתוך המשכן. זכות גדולה היא לנו שה' בחר בנו מכל העמים לתת לנו את התורה ולהשרות שכינתו בתוכנו.

בכך מתגלה אהבת ה' לישראל. ה' עוזב כביכול את מלאכיו ומשרתיו ובוחר לשכון בקרב עמו. אין לתאר את תחושת הרוממות, השמחה וההתרגשות של בני ישראל בראותם שמלך מלכי המלכים שוכן בתוכם, אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו!

נאמר בפסוק יז: "וּלְפִי הָעֹלֹת הָעֲנַן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרָיו כִּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן שֵׁם הָעֲנַן שָׁם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

פסוק זה מכין את עם ישראל למסע הראשון אחרי הקמת המשכן. ענן ה' העולה מעל אוהל מועד הוא הסימן הראשון לתחילת התנועה (אחריו יבואו החצוצרות ודברי משה, כמבואר בפרק י).

התורה בחרה להאריך בפסוקים אלה ולצייר מצבים שונים בהליכת ישראל אחרי הענן. מדוע?

כתב הספורנו:

"ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו' – סיפר זכותן של ישראל על לכתם אחריו במדבר.

ראשונה – שהיו חונים במקום אשר ישכן שם הענן אף על פי שהיה מקום יתהו ילל ישימו' (על פי דברים לב, י).

ושמרו בני ישראל את משמרת ה' – סיפר שנית, שהיו ממתינים את המתנתו זמן ארוך אף על פי שהיה המקום רע מאד".

בעקבות הספורנו ופרשנים נוספים, נתבונן בפסוקים אלה תוך הדגשת זכותם של ישראל ההולכים אחרי ה', עם שלם אנשים נשים זקנים וטף אל המדבר "הַגְּדֹל וְהַנּוֹרָא נְחֹשׁ שָׂרָף וְעִקְרָב וְצִמְאֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם... (דברים ח, טו). בהליכת ישראל במדבר אין שיקולים של נוחות וכדומה, אלא הכל על פי ה'. בני ישראל בוטחים בה' ועומדים בכל הניסיונות והאתגרים שבדרך.

נאמר בפסוק יח: "עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנוּ כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן הָעֲנַן עַל הַמִּשְׁכָּן יִחַנו"

העיקרון שהכל על פי ה', יחזור ויפורט בפסוקים הבאים. עיקרון זה מפגיש אותנו עם החיבור המיוחד שבין ישראל לה', וכדברי אור החיים הקדוש:

"וללמד שבחן של ישראל שהיו חפצים באשר יחפוץ ה'".

נאמר בפסוק יט: "וּבְהָאָרֶץ הָעֲנַן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא יִסְעוּ"

והרמב"ן מבאר:

"לומר, כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאווים מאד לנסוע מן המקום, אף על פי כן לא יעברו על רצון השם".

ההליכה אחרי ה' היתה מתוך ביטחון מלא, גם בזמנים ובמקומות שבהם היה לעם קשה ותנאי השטח גרמו להם לרצות להקדים ולנסוע אל היעד הבא.

נאמר בפסוק כ: **"וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִיָּה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר עַל הַמִּשְׁכָּן עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ"**

כך היה גם כשהמקום מצא חן בעיניהם והעדיפו להישאר וליהנות ממנו, וכדברי הספורנו:

"שלפעמים היתה הניתם במקום נאות להם ולמקניהם ושם היה שוכן הענן ימים מספר (=ימים מועטים) מכל מקום על פי ה' יחנו. לא מאהבת אותו המקום: ועל פי ה' יסעו. אף על פי שהיו נוסעים מאותו המקום הטוב".

כלומר למרות הקושי והטרחה המרובה, בני ישראל עשו הכל מתוך חפץ לב לעשות את רצון ה'.

הליכה של עם שלם במדבר, אנשים נשים זקנים וטף, בדרך ארוכה, ממצרים לארץ ישראל, מגלה את אהבת בני ישראל לה' ומסירות נפשם לעשות רצונו וללכת בדרכיו. הפסוקים שלפנינו מתארים באריכות את מידת מסירותם של ישראל כפי שבאה לידי ביטוי בנסיעתם ובחנייתם, במצבים שונים.

ומוסיף אור החיים הקדוש:

"גם זה מספר משבח ישראל... כשם שיעל פי ה' יחנו' ברצון והשלמת דעת לנוח מהדרך, כמו כן ברצון השלם היו נוסעים הגם שהיו נוהים זמן מועט..."

שבחם של ישראל עולה גם מכך שהזדרזו ללכת אחרי ה' גם בזמנים שבהם החנייה היתה קצרה ביותר ולא הספיקו לנוח ולהחליף כוח כראוי, אף על פי כן נסעו ברצון שלם.

נאמר בפסוק כא: **"וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִיָּה הָעֵנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בִּבְקֹר וְנִסְעוּ"**

היו חניות שבהן עם ישראל שהה זמן מועט ביותר, כמבואר בספורנו:

"שהוא זמן בלתי מוכן ומספיק לצרכי חנייה ולצרכי המסע".

נאמר בהמשך הפסוק: **"או יומם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ"**

כאן הטורח גדול יותר מאשר בתחילת הפסוק, שכן בתחילת הפסוק חנו רק בלילה, ובלילה ממילא לא מתחילים לפרוק את כל המטענים, ובסוף הפסוק מדובר על חנייה קצת יותר ארוכה, יום וליילה, ואם כן כבר הספיקו לפרוק את מטעניהם, וכדברי הרמב"ן:

"כי היו העם סבורים שיעמדו שם ופרקו העגלות והניחו משאם כמנהג הבאים מן הדרך ובהעלות הענן יחזרו לטעון ולא יוכלו לעשות להם תיקון לדרך".

נאמר בפסוק כב: **"או ימים או חדש או ימים בהאריך הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לְשִׁבְן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ וּבִהְעֲלָתוֹ יִסְעוּ"**

'ימים' פירושו שנה שלימה. לפעמים גמרו לפרוק ולארגן את הציוד והתחילו להשתקע, ולפתע עלה הענן ובישר על המשך המסע, כדברי הספורנו:

"ובקצתם כבר הכינו וסידרו וכמו רגע היו מסתלקין תכף והורסים כל הכנותיהם".

נסיעתם וחנייתם היתה בחפץ לב בין אם שהו במקום זמן מועט ובין אם שהו במקום זמן רב, על אף שאדם שמשתקע זמן רב במקום אחד ומתרגל לשכון באותו מקום, לרוב ירצה להמשיך לדור שם, ואם יידרש לעזוב, ירצה שתהיה לו הכנה נפשית כדי שיוכל להתארגן כראוי.

נאמר בפסוק כג: "עַל פִּי ה' יִחַנו וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' שְׁמְרוּ עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה"
פסוק זה מסכם את הפרק ומדגיש שוב את מעלתם של ישראל ששמו ביטחונם בה' וסידרו את מסעותיהם לפי דבר ה'. **ובעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים") כתב:

"הכנעת בני ישראל בנסיעתם... והיה להם להתרעם ולומר הלא אתה ידעת חנותנו ואיך נלך בלילה, אבל הם לרוב הכנעתם היו מיד נוסעים, והכלל שאין פוצה פה ומצפצף בתרעומת על זה, והנהגה זו היה כל הארבעים שנה" וכו'.

כאן מודגשת הכנעתם של בני ישראל לפני ה' כעבד הנכנע לפני אדונו ועושה רצונו בחפץ לב למרות כל הקשיים.

מבט לתלמיד

התורה מאריכה ומתארת את המצבים השונים כדי להדגיש את מסירותם של ישראל, שהלכו אחרי ה' במדבר. מפסוקים אלה אנו למדים על אהבת ה' לעמו והשגחתו עליהם ועל אהבת ישראל לה' והקשבתם לדבר ה' לאורך זמן, גם בתנאים קשים.

מבט למורה

בגיל הבוגר אפשר לעורר את השאלה: אם ריבונו של עולם כל כך אוהב את ישראל ורוצה בטובתם, אם כן מדוע הוא מקשה עליהם כל כך את הדרך במסעות מרובים וקשים כפי שהובאו בפסוקים לעיל?

אפשר לומר שהקשיים שעם ישראל עובר בדרך הם חלק מההכשרה של עם ישראל לקראת הכניסה לארץ, כפי שהבאנו בהרחבה בדברי ההקדמה לחומש. עיין שם.

רעיונות מרכזיים בפרק ט

פסח במדבר בשנה השניה ליציאת מצרים:

- המנעות מגנאי, אפילו מועט, על ישראל - התורה בחרה שלא לפתוח את חומש במדבר בהקרבת קרבן פסח במדבר משום שמשמע ממנה גנאי על ישראל.
- הפסח - קרבן יחיד ציבורי - קרבן פסח הוא קרבן מיוחד בכך, שלמרות שהיחיד מביא אותו אוכלים אותו בחבורה, ובכך יוצרים מעמד של מעין קרבן ציבור.

בקשת הטמאים:

- החשק הגדול של האנשים הטמאים - שהפסידו את הקרבת הפסח בפסח ראשון, להיות שותפים ולא להפסיד את הקרבן, מעיד על צדקותם.

שכינת הענן באהל מועד והנסיעה והחניה על פיו:

- עם ישראל הולך על פי ה' - בהליכת ישראל במדבר אין שיקולים של נוחות וכדומה, אלא הכל על פי ה'. בני ישראל בוטחים בה' ועומדים בכל הניסיונות והאתגרים שבדרך.
- שלמות הלב בהקשבה לדבר ה' - נסיעתם וחנייתם של ישראל במדבר נעשו בחפץ לב בין אם שהו במקום זמן מועט ובין אם שהו במקום זמן רב.

פרק י

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. החצוצרות
2. המסעות
3. יתרו מתבקש להצטרף למסע

החצוצרות (פסוקים א-י)

פרשיית החצוצרות מהווה שלב נוסף בסדר האלקי של ההכנות לקראת ההליכה במדבר. והרי רשימת ההכנות שעליהן למדנו עד עתה:

- א. סידור המחנה על פי דגלים מסביב למשכן - כאברים מסביב ללב.
- ב. השראת שכינה במשכן - הלב מתחיל לפעום וכל הגוף מקבל חיים.
- ג. הקדשת הלויים המפיצים את אור ה' בלב כל ישראל.
- ד. עמוד הענן ועמוד האש - על פי ה' יסעו ויחנו.
- ה. חצוצרות הכסף למקרא העדה ולמסע המחנות.

תקיעת החצוצרות במדבר, היא בעצם הכרזה על אחדות האומה ושאירתה לקראת ייעודה הגדול בארץ ישראל, בה עתידה להתגלות קומת המלכות, וכך אמרו **במדבר** (במדבר רבה טו, יג):

"אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: מלך עשיתך, שנאמר: 'יהי בישראל מלך' (דברים לג, ה), מה מלך כשהוא יוצא תוקעין לפניו, אף אתה עשה לך שתי חצוצרות כסף, כשתכניס את ישראל יהיו תוקעין בהם והן מתכנסין, שנאמר: 'ותקעו בהן ונועדו אליך'."

נאמר בפסוקים א-ב: **"וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם"** משה רבנו מצווה להכין שתי חצוצרות כסף עשויות מקשה אחת. חשיבות עשייתן מקשה אחת מבוארת באברבנאל:

"...כדי שתהיינה יותר חזקות ולא יצא הקול במקומות חבורי פרקיהן."

והרש"ר הירש כתב:

"מקשה – בהקשת קורנם מחתיכה אחת; דבר זה מורה על האחדות והשויון שבין הקורא לנקרא."

הכנת החצוצרות היתה מורכבת ביותר. הקב"ה הראה למשה רבנו בדיוק כיצד לעשותן, ומשה הקפיד לעשותן בדקדוק ובהקפדה על פי ציווי ה', כך שתהיינה חזקות ויפות. ההקפדה על היותן מקשה אחת, מלבד שמירתה על תקינות החצוצרות לאורך זמן ואיכות הקול היוצא מהן, רומזת לקשר האמיץ שבין עם ישראל למשה רבנו ולריבונו של עולם.

נאמר בהמשך הפסוק: **"וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנֹת..."**

השימוש בחצוצרות נעשה בזמנים שונים ולמטרות שונות, ואופן התקיעה משתנה לפי הענין, כמבואר ברש"י :

1. "למקרא העדה" - כשמשה רבנו חפץ לאסוף את העם ולדבר עמהם, תוקעים בשתי החצוצרות כאחת - תקיעה.
2. "למסע המחנות" - כשהעם עומד להסתלק ולנסוע ממקום חנייתו, תוקעים בשתי החצוצרות - תרועה ותקיעה לפניו ואחריה.
3. "למקרא הנשיאים" - כשמשה רבנו חפץ לקרוא אליו את הנשיאים לבדם, התקיעה נעשית בחצוצרה אחת בלבד - תקיעה.
4. בשעת מלחמה - בארץ ישראל מריעים בחצוצרות גם בשעת מלחמה.
5. בימי שמחה - בשעת הקרבת קרבנות.

ההבדל בין תקיעה לתרועה הוא, שהתקיעה היא קול ארוך ורציף בלי הפסקות, והתרועה היא קול שבור ומקוטע.

נאמר בפסוק ג: "וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלַיְךָ כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד"

סוג התקיעה הראשון נועד לקרוא לעדה אל פתח אוהל מועד, ולצורך זה הציווי הוא לתקוע תקיעה אחת בשתי החצוצרות כאחת.

כשישראל שומעים את תקיעת החצוצרות הם מתאספים ומתאחדים סביב משכן ה' לשמוע את דבר ה' ולקיים מצוותיו. וכך כותב רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק :

"על ידי הקולות מתאחדים ישראל, ללמוד תורה ממשנה להקריב קרבנות ציבור – כאיש אחד בלב אחד".

כלומר התקיעה בחצוצרות איננה רק סימן לאסיפה, אלא פועלת על הלבבות ומאחדת את העם כולו לשמוע את דברי משה. רבי צדוק משתמש כאן בביטוי המוזכר ביחס למתן תורה, "כאיש אחד בלב אחד", ובכך מלמדנו שאותה השראת שכינה שזכו לה ישראל בשעת מתן תורה ליוותה אותם גם אחר כך בהליכתם במדבר, מעין דברי הרמב"ן (שמות כה, ב) שכתב על השראת השכינה במשכן :

"וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר... והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני.

ובבא משה היה אליו הדיבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד, לו): 'מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה', כך במשכן כתיב (במדבר ז, פט): 'וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו'".

נוכל לתאר לילדים את ההתרגשות הגדולה ואת רוממות הרוח שאחזו בבני ישראל כשהיו שומעים את קול החצוצרות הקורא להם לשמוע את דבר ה'מפי משה רבנו. ברגעים אלו כולם כיוונו ליבם להיות 'כאיש אחד בלב אחד' לשמוע את דבר ה' כפי ששמעו במעמד הר סיני.

נאמר בפסוק ד: "וְאִם בְּאַחַת יְתִקְעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלַיְךָ הַנְּשִׂאִים רְאִשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל"

סוג התקיעה השני נועד לקרוא לנשיאים לבדם, ולצורך זה הציווי הוא לתקוע תקיעה אחת בחצוצרה אחת.

תקיעת החצוצרות איננה רק אמצעי טכני המסייע לאיסוף העם. לתקיעה בחצוצרות יש גם משמעות רוחנית, כדברי **הספורנו**: "מפני שהיה מקרא העדה והנשיאים אל פתח אוהל מועד לפני ה' רצה שתהיה קריאתם בחצוצרות לכבוד המלך".

כלומר משה רבנו היה קורא לנשיאים תחילה ללמד את דבר ה' לפי מעלתם והבנתם. על נשיאי ישראל מוטלת האחריות להורות ולהנהיג את שבטי ישראל. כשהנשיאים שמעו את קול החצוצרות הקורא להם להתייצב בפתח אוהל מועד לשמוע את דבר ה', הרגישו את האחריות הגדולה המוטלת על כתפיהם, כשליחים המופקדים על המשך מסירת התורה.

נאמר **בפסוקים ה-ז**: "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִים קִדְמָה. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם. וּבְהִקְהִיל אֶת הַקְּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תִרְעִי"ו"

הסימן למסע המחנות שונה בעיקרו מהסימנים לימקרא העדה ולימקרא הנשיאים, שכן בתקיעות אלו נאמרה לשון 'תקיעה' וביסימן מסע המחנות נאמרה לשון 'תרועה', שהיא השמעת קולות קצרים בזה אחר זה. מלבד התרועה היו תוקעים תקיעה אחת לפני ותקיעה אחת אחריה, כמבואר **ברש"י**.

מסע בני ישראל במדבר היה מסודר להפליא, כל שבט ושבט ידע את מקומו מסביב למשכן, ובסדר זה צעדו לאורך כל תקופת המדבר. **הרמב"ן** מסביר, שהתקיעה בחצוצרות כסימן למסע המחנות היתה עבור כל קבוצת מחנות בנפרד לפי הסדר הבא: תחילה מחנות המזרח, אחריהם מחנות הדרום ומחנות המערב ולבסוף מחנות הצפון, וכך כתב:

"ונסעו המחנות החנים תימנה – פירש הכתוב שתי תרועות, הראשונה למסע מחנות המזרח (פסוק ה) והשנית למסע מחנות הדרום. ואמר תרועה יתקעו למסעיהם – שיתקעו כן לכל מסעיהם, לומר שיתקעו תרועה שלישית למסע המחנות החונים ימה ורביעית למסע החונים צפונה, כי לכל דגל מסע בפני עצמו".

הספורנו מבאר, שתפקיד ה'תקיעה' היה שונה מתפקיד ה'תרועה'. לדבריו, התקיעה נועדה **לכנס** את המחנות לקראת הנסיעה, כמו התקיעות שנועדו למקרא העדה, וה'תרועה' נועדה **להכריז על תחילת המסע**, וזו לשונו:

"התרועה בשביל נסיעת המקדש והתקיעה עמה בשביל מסעיהם שיקבצו יחד כמו שהיה מקרא העדה והנשיאים בתקיעה בלתי תרועה".

נאמר **בפסוק ח**: "וּבְנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם"

התקיעה בחצוצרות נעשית על ידי כהנים כשרים, על מנת לכבד את המעמד.

מובא **בילקוט שמעוני** (בהעלותך רמז תשכה):

"והיו לכם לחוקת עולם" – למה נאמר? – לפי שהוא אומר: 'עשה לך שתי חצוצרות כסף', שומע אני הואיל ועשאו ירושה לבניו? תלמוד לומר: 'והיו לכם לחוקת עולם' – לחוקה ניתנו לדורות, ולא מתנה לדורות. מכאן אמרו: כל הכלים שעשה משה במדבר כשרים היו לדורות חוץ מן החצוצרות".

חז"ל מבחינים בין החצוצרות שעשה משה לצורך תקופת המדבר, שעיקרן להקהיל את העדה, כי אלה היו מצוה לשעתה - לבין מצוות עשיית חצוצרות לדורות, שעשייתם והתקיעה בהן היא "חוקת עולם".

החצוצרות שעשה משה נגנזו לפני מותו (ראה במדבר רבה טו, טו), ויחד עם זאת ישנה מצוה לדורות להכין חצוצרות כסף ולתקוע בהן בשעת מלחמה ובעת צרה או בימי שמחה.

נאמר בפסוק ט: **"וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם וְהִרְעַתֶם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם"**

התקיעה בחצוצרות בשעת מלחמה, נועדה לעורר את העם לתשובה ותפילה, כדברי הנצי"ב:

"והרעתם, היינו תפילה, שיזעקו ויתעוררו בתפילה עם החצוצרות".

וכך כתב הרמב"ם (הלכות תענית ב, א):

"מצוות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה... ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב... וזה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם".

התקיעה בחצוצרות בזמן מלחמה נועדה לעורר אותנו לתשובה ותפילה. ומתוך כך ריבוננו של עולם, באהבתנו אותנו ובחמלתנו עלינו, נותן לנו את הכוח והיכולת לנצח את אויבינו. המלחמה על ארץ ישראל היא מלחמת מצוה, היא דורשת טהרה גדולה ושמירה על קדושת המחנה לא רק אצל החיילים שבחזית, אלא אצל העם כולו. כולם שותפים במלחמה, כל אחד לפי כוחו, בין בחזית ובין בעורף, כל אחד משתדל יותר במעשיו, מרבה בלימוד תורה ובמעשי חסד, ושב לפני ה' בתשובה שלמה על חטאיו.

נאמר בפסוק י: **"וּבַיּוֹם שִׁמַּחְתֶּכֶם וּבַמּוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"**

בעת שמחה נועדו החצוצרות לכנס את הציבור לשמוח לפני ה', וכך דרשו חז"ל בספרי (בהעלותך עז):

"וביום שמחתכם - אלו שבתות, 'ובמועדיכם' - אלו שלוש רגלים, 'ובראשי חדשכם' - כמשמעו, 'ותקעתם בחצוצרות'".

ורש"י מבאר:

"על עלייתכם - בקרבן ציבור הכתוב מדבר".

כלומר היו תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבת עולות הציבור וזבחי שלמיהם, כמו מוספי השבתות והמועדים וראשי החודשים. בזמני שמחה התקיעה בחצוצרות יחד עם הקרבת העולות והשלמים רוממה את הציבור ואיחדה את כולו לשמוח בה' בחבורה מתוך התרגשות והודאה.

האבן עזרא מוסיף:

"וביום שמחתכם ובמועדיכם... ותקעתם בחצוצרות' [השמחה היא לא רק קרבנות המועדים, אלא] ששבתם מארץ אויב, או נצחתם האויב הבא עליכם - וקבעתם יום שמחה".

כלומר חצוצרות המלחמה והצרה - הן גם חצוצרות הישועה.

ואכן מוצאים אנו אצל יהושפט מלך יהודה, שכאשר התבשרו אנשי ירושלים על מפלת המואבים בעמק ברכה, עלו כולם למקדש ותקעו בחצוצרות מתוך שמחה, ככתוב **בדברי הימים ב'** (כ, כח):

”וַיָּבֵאוּ יְרוּשָׁלַם בְּנֵבְלִים וּבְכִנֹּרוֹת וּבְחִצְצֹרוֹת אֶל בַּיִת ה'.”

נתאר לילדים את השמחה הגדולה בזמן החזרה מהמלחמה, ואת ההודיה הגדולה לה' על שעזר לנו לנצח את אויבינו והצילנו מהצר הצורר אותנו. מתוך שבח והודיה עם ישראל מקריב קרבנות של שמחה וכהני ה' תוקעים בחצוצרות.

ניתן לשאול את הילדים: כיצד יתכן שאותן חצוצרות משמשות את ישראל גם בימי צרה וגם בימי שמחה?

וניתן להשיב, שיש בכך רמז, שמי שמתעררר לתשובה, ומריע בחצוצרות בזמני התעניות, וזועק אל ה' בעת צרה - מובטח הוא, שיזכה לתקוע בחצוצרות אלו גם בזמן הישועה והשמחה.

המסעות (פסוקים יא-כח)

עם ישראל מסודר בחנייתו, והחצוצרות הקוראות למסע כבר מוכנות. עם ישראל ערוך לצאת למסעותיו, וכפי שראינו בפרק הקודם, תקופת המסעות כללה בתוכה ניסיונות לא פשוטים, ואף על פי כן עם ישראל עמד בהם בגבורה ובשמחה, מתוך נאמנות לדבר ה' ורצון להתקדם לארץ ישראל.

בפסוקים הבאים התורה מתארת את סדר הנסיעה, ומדגישה שתי נקודות עיקריות:

א. סדר המחנות בזמן הנסיעה.

ב. סדר הפירוק של משכן ה' לקראת המסעות.

המסע הראשון החל לאחר ששהו ישראל בהר סיני מאז מתן תורה, במשך שניים עשר חודש פחות עשרה ימים, כמבואר **ברש"י**:

”בחדש השני – נמצאת אתה אומר שנים עשר חודש חסר י' ימים עשו בחורב, שהרי בראש חודש סיון חנו שם ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה.”

לאחר שהייה ארוכה למרגלות הר סיני ראו ישראל את הענן עולה ושמעו את תקיעת החצוצרות. הכרזה זו מבשרת על המסע הראשון מהר סיני לעבר ארץ ישראל בשמחה ובהתרגשות גדולה.

עם עליית הענן נכנסו אהרן ובניו אל הקודש והסירו את הפרוכת וכיסו בעזרתה את הארון, ובכיסויים מיוחדים אחרים את שאר הכלים. לאחר מכן באו בני גרשון ובני מררי, פירקו את המשכן, העמיסו אותו על העגלות, ועמדו מוכנים לקראת התחלת המסע.

קריאת פסוקים אלה צריכה להיות באוירה של שמחה והתרגשות. ויש נוהגים אף בשעת קריאת התורה לקרוא את סדר המסעות במנגינה מיוחדת, המביעה שמחה והודיה לה' על המסע לארץ ישראל.

הדגל הראשון שנוסע, הוא דגל מחנה יהודה, ומיד אחריו נוסעים בני גרשון ובני מררי עם העגלות הטעונות בחלקי המשכן.

הדגל השני שנוסע, הוא דגל מחנה ראובן, ומיד אחריו, במרכז המחנה, נושאים בני קהת את הארון וכלי הקודש מכוסים ונתונים על מוטות.

הדגל השלישי הוא דגל מחנה בני אפרים, והמאסף לכל המחנות הוא דגל מחנה בני דן.

יתרו מתבקש להצטרף למסע (פסוקים כט-לב)

נאמר בפסוק כט: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבֵב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֵתָן מֹשֶׁה... לָכֵה אֶתְנֹו וְהַטְּבַנּוּ לָךְ כִּי ה' דָּבָר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל"

יתרו היה אדם טוב ומוסרי. נבקש מהילדים לנסות להיזכר במפגש הראשון אתו, ולמצוא את הפסוק שממנו לומדים על טוב ליבו.

בספר שמות (ב, כ) נאמר: "וַיֹּאמֶר אֵל בְּנֹתָיו וְאִיו לָמָּה זֶה עֹזְבְּתָן אֶת הָאִישׁ קְרָאָן לּוֹ וַיֵּאכַל לָחֶם"

כשיתרו הבין שאיש מצרי הציל את בנותיו מפני הרועים, מיד ביקש לדאוג לו ולהכיר לו טובה.

יתרו שימש בתפקיד נכבד, הוא היה כהן מדין. כאיש אמת הוא חקר ובחן את כל הדתות שבעולם, על מנת לגלות את דת האמת. כששמע על ניסי יציאת מצרים עזב את כל כבודו ויצא אל המדבר מקום הסכנה כדי להצטרף לעם ישראל ולהתגייר.

בהמשך אנו פוגשים את עצת יתרו למשה רבנו בענין סדרי המשפט, מתוך דאגה לשלמו של משה ולהתייעלות סדרי המשפט בישראל.

משה רבנו ראה את המאמצים שעשה יתרו כדי להתקרב לעם ישראל, וכינהו 'חובב'. בכך ביטא משה רבנו את אהבת התורה של יתרו חותנו. וכך כתב רש"י (פסוק כט):

"ושמות הרבה היו לו... חובב, על שחיבב את התורה".

נאמר בפסוק לא: "וַיֹּאמֶר אֵל נָא תְעֹזֵב אֶתְנֹו כִּי עַל כֵּן יִדְעֶתָ חֵתָנִי בְּמִדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם"

כתב רבנו בחיי :

"והיית לנו לעינים – לעדות בפני האומות ממה שראית בעיניך האותות והמופתים הגדולים ויראו ויקחו מוסר ויכנסו תחת כנפי השכינה..."

ובמדרש (ספרי פ): "והיית לנו לעינים" – כל דבר המתעלם מעינינו תהא מאיר עינינו".

יתרו זכה לראות הרבה מהניסים שאירעו לעם ישראל במדבר, ואף סייע בעצותיו המחכימות. בשל רצונו העז להיות חלק מעם ישראל החליט משה להציע לו להצטרף לבני ישראל במסעו לארץ ישראל ולשמש להם כ'עינים'.

הצטרפותו של יתרו לעם ישראל יש משנה חשיבות, מכיון שיתרו שימש ככהן לעבודה זרה ולאחר חקירה ודרישה הגיע למסקנה שדרך ה' היא דרך האמת. עובדה זו יכולה לקרב אנשים נוספים מבין העמים ולהכניסם תחת כנפי השכינה.

מלבד זאת, חכמתו הרבה יכולה לסייע לעם ישראל, בדומה לעצתו בעניין סדרי המשפט, שסייעה לנו רבות.

התורה לא מספרת אם יתרו נענה לעצת משה והצטרף למסע ישראל במדבר או לא, והמפרשים חלוקים בכך. בספר שמות (יח, כז) מסופר שיתרו חזר לארצו ולא הצטרף למסע ישראל, **וברש"י** שם מבואר שחזרתו היתה כדי לגייר את בני משפחתו, אך לאחר שגיירם שב והצטרף לבני ישראל, ולכן קיימו בו ישראל את הבטחת "והטבנו לך" ונתנו לבני בניו את דושנה של העיר יריחו.

רעיונות מרכזיים בפרק י

החצוצרות:

- **לתקיעה בחצוצרות שתי מטרות עיקריות:**
 - א. קריאה לכינוס בעת צרה או לשם שמחה.
 - ב. המלכת מלך (הקב"ה, או משה רבנו שליחו הנאמן).
- **מצוה לשעתה ומצוה לדורות** - החצוצרות שעשה משה לצורך תקופת המדבר, שנועדו בעיקרן להקהיל את העדה, היו מצוה לשעתה; ישנה מצווה נפרדת לעשיית חצוצרות לדורות, שעשייתן והתקיעה בהן היא "חוקת עולם".
- **התעוררות הלבבות בעת מלחמה** - התקיעה בחצוצרות בשעת מלחמה, נועדה לעורר את העם לתשובה ולתפילה.
- **שמחה ברוב עם** - בעת שמחה נועדו החצוצרות לכנס את הציבור לשמוח לפני ה'.
- **הודיה לה'** - מתוך שבח והודיה עם ישראל מקריב קרבנות של שמחה וכהני ה' תוקעים בחצוצרות כשמנצחים במלחמה.
- **תשובה וגאולה** - מי שמתעורר לתשובה, ומריע בחצוצרות בזמני התעניות, וזועק אל ה' בעת צרה - מובטח הוא, שיזכה לתקוע בחצוצרות אלו גם בזמן הישועה והשמחה.

המסעות:

- **שמחה והודיה לה'** - על הובלתו את עם ישראל לארצו.

יתרו מתבקש להצטרף למסע:

- **מעלותיו של יתרו** - יתרו היה אדם טוב ומוסרי בעל אהבת תורה, לכן משה החליט להציע לו להצטרף לעם ישראל במסעו לארץ ישראל.

פרק יא

בפרקנו שבעה נושאים עיקריים:

1. חטא המתאוננים ועונשם
2. חטא המתאווים
3. שבח המן
4. פניית משה אל ה'
5. ציווי ה' על הוספת הזקנים להנהגה וסיפוק הבשר
6. האצלת הרוח על שבעים הזקנים והתנבאות אלדד ומידד
7. ירידת השליו ועונש המתאווים

פתיחה

בפרקים הקודמים למדנו על ההכנות בדרך לארץ ישראל ועל זריזותם וצדקותם של בני דור המדבר. למדנו על שבחם של הנשיאים שהקריבו את קרבנות המשכן, על זריזותו של אהרן בקיום מצוות הדלקת המנורה, על זריזותם של הלויים, ועל זריזותם של ישראל בהכשרת הלויים לתפקידם. עוד למדנו, על הרצון החזק של העם לזכות להקריב קרבן פסח ועל הליכת ישראל במדבר על פי ה' למרות סכנות המדבר.

הזכרנו מספר פעמים, שההליכה בדרך במדבר כרוכה בנפילות ובמשברים, ואף על פי כן ה' לא עוזב את ישראל בדרך אלא מדריך אותם ומלווה אותם בכל המצבים המורכבים.

בפרקנו מתחילים סיבוכי הדרך: מתאוננים, מתאווים, חולשתו של משה רבנו, אלדד ומידד מתנבאים במחנה, ולבסוף חטא מרים ואהרן. וכך כתב הרצי"ה בשיחותיו (במדבר עמ' 83):

"אנו מתחילים לנסוע, ונפגשים עם המשבר הראשון, המרגדיה הראשונה: 'ויהי העם כמתאוננים'... בלבולי הדרך מביאים את ה'גוי הגדול' הזה לשפלות, לקטנות ולתאוותנות של 'מי יאכילנו בשר' ולהתמרמרות כלפי מעלה... מפני ירידת העם עד כדי תאוה שפלה, תשש כוחו של משה רבנו, שבא לו מכוחם של ישראל, אשר הוא שקול כנגדם – 'לא אוכל אנכי לבדי שאת את כל העם הזה'..."

ובהמשך (עמ' 100) כתב:

"הטשטוש מתחיל בהמוני העם בדברים פשוטים, גשמיים ובשריים והוא הולך ונמשך בדברים עילאיים אצל מנהיגי העם, בצורת התבלבלות ביסודות הנבואה... בתחילה מתגלה הדבר אצל 'אלדד ומידד מתנבאים במחנה', כאילו מדרגתם דומה לזו של משה רבנו. ואחר כך אצל מרים, שאף היא שייכת למדרגה המיוחדת של חלות הנבואה, אבל טענתה בהבחנת מדרגות הנבואה בין משה רבנו לשאל הנביאים."

בפרקנו מתברר כיצד ה' מדריך אותנו בדרך. מתוך משבר המתאוננים והמתאווים זוכה עם ישראל לשבעים זקנים הסוללים את דרכה הרוחנית של האומה, ומתוך משבר מרים מתברר ההבדל היסודי שבין מדרגת נבואת משה למדרגת שאר הנביאים.

מתוך הבנה כללית זו, ניגש ללימוד הפסוקים:

חטא המתאוננים ועונשם (פסוקים א-ג)

בפרקים הקודמים פגשנו את הכינויים "בני ישראל" או "העדה", וכאן בפרשיית המתאוננים אנו נתקלים בכינוי חדש - "העם", וכך נאמר בפסוק א: **"וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֲנִים רַע בְּאֲזְנֵי ה'",** וכתב רש"י: **"אין 'העם' אלא רשעים"**.

בעקבות דברי רש"י נסביר לילדים שחטא המתאוננים נגרם על ידי אנשים רשעים שגררו אחריהם את השאר.

האם היתה להם סיבה אמיתית להתאונן ולהתלונן?

על שאלה זו משיב רש"י:

"אין מתאוננים אלא לשון 'עלילה' – מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחורי המקום".

והספורנו כתב:

"על טורח הדרך, לא מתאוננים בליבם באמת, כי לא היתה אצלם שום סיבה ראויה לזה שיתאוננו".

ניתן לשאול את התלמידים: איזו מילה או אות בפסוק מוכיחה שהתלונה היתה לשווא?

נאמר: **"כמתאוננים"**, בכ"ף-הדמיון, כלומר העם היה כמו מתאוננים, ולא מתלוננים באמת, כי התלונות היו תלונות שווא.

עדיין צריך להבין מהו הרקע לתלונה, מה הביא את העם להתלונן.

הרמב"ן מסביר שתלונת העם באה בשל העובדה שעזבו את הר ה', לאחר תקופה ארוכה, כמעט שנה שלימה (מראש חודש סיון בשנה הראשונה ועד כ' באייר בשנה השניה), שישבו בו, וזו לשונו:

"כי כאשר נתרחקו מהר סיני שהיה קרוב ליישוב ובאו בתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון היו מצטערים בעצמם לאמר מה נאכל ומה נשתה ואיך נסבול העמל והעינוי... כי היו כואבים ומצטערים... כי היו מדברים במר נפשם..."

לאחר חניה ארוכה למרגלות הר סיני, נצטוו ישראל לצאת לדרכם ולהמשיך במסע במדבר השממה. הם כבר התרגלו לתנאי המקום והשתקעו בו, והעזיבה היתה קשה להם מאוד. ניתן להוסיף ולומר, שגם מבחינה רוחנית היה קשה להם לעזוב את הר סיני שבו זכו לקבל את התורה. המעבר מהר סיני למדבר השממה הביא אותם לידי כישלון.

רש"י מוסיף, שתלונת העם נבעה מכך שלא היו רגילים להליכה מאומצת וממושכת לאחר החניה הארוכה למרגלות הר סיני, וכך כתב:

"אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך הוזה שלשה ימים, שלא נחננו מענוי הדרך".

אם הדרך היתה כל כך קשה, מדוע ה' כעס על תלונת העם?

ה' נותן לנו כוחות לעמוד בניסיונות. ה' לא מעמיד אדם או עם בניסיון שאינו יכול לעמוד בו. יש לנו יכולת להתגבר על המכשולים ולהתעצם על ידם. תפקידו של הניסיון הוא לרומם את העם ולהוציא אל הפועל את הכוחות הטמונים בקרבנו.

בנוסף, עלינו לזכור שבני ישראל היו במעלה גדולה, ה' נתן להם את התורה וכולם ראו כיצד ה' אוהב את ישראל ורוצה בטובתם. היה מצופה מהם, שלמרות הקשיים יעמידו לנגד עיניהם את המטרה המשמחת: אמנם ההליכה מאומצת וממושכת, אבל בסופו של דבר היא תביא אותם אל המטרה הנכספת, והם יגיעו אל הארץ הטובה שכל כך חיכו לזכות בה, וכדברי רש"י:

"אני הייתי מתכוון לטובתכם, שתכנסו לארץ מיד".

ארץ ישראל היא הארץ שהובטחה לאבותינו. אם רגשות השמחה והאמונה היו ממלאים את לב העם כראוי, הם לא היו מרגישים את קשיי הדרך, וכך כתב הרמב"ן:

"והיה רע בעיני ה', שהיה להם ללכת אחריו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל טובה אשר נתן להם..."

בני ישראל זכו לראות כיצד ה' אוהב אותם. ה' עשה להם אותות ומופתים במצרים, קרע להם את היס, הוריד להם מן מן השמים, נתן להם את תורתו והשרה שכינתו בתוכם. לאחר כל זאת, מצופה היה שיהיו מלאי הכרת הטוב ומלאי בטחון בה' ללכת אחריו בשמחה!

נאמר **בהמשך הפסוק: "וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אָפוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה"**

במי פגעה האש הבוערת?

האש פגעה "בקצה המחנה", וברש"י מובאים שני פירושים לביטוי זה:

"בקצה המחנה – במוקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב.

רבי שמעון בן מנסיא אומר: בקצינים שבהם ובגדולים".

הפירוש הראשון מובן יותר. לפיו, העונש הגיע לחוטאים עצמם.

אולם ניתן להביא גם את הפירוש השני, ולהסביר שכשהעם חוטא, האחריות לכך מוטלת גם על מנהיגי העם, שהיו צריכים לרומם את רוח העם ולדאוג לכך שלא יבואו לידי כישלון.

נאמר **בפסוק ב: "וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ"**

בפסוק זה מתוארות שלוש תגובות בזו אחר זו: תגובת העם, תגובת משה ותגובת ה'.

העם - "ויצעק העם אל משה" (שיתפלל לה' בעבורם - רלב"ג).

משה - "ויתפלל משה אל ה'".

הקב"ה - "ותשקע האש".

ה' שומע את תפילת משה ומפסיק את האש שבוערת בקצה המחנה.

רש"י מביא כאן משל:

"ויצעק העם אל משה – משל למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו: צא ובקש עלי מאבא".

משל זה ידגיש בפני הילדים את הקשר והאהבה שבין הקב"ה למשה ולישראל, וכן את הקשר הטוב שיש בין ישראל למשה, לכן כדאי ללמוד אותו עם הילדים.

נצל את ההזדמנות ונדבר עם הילדים על משל ונמשל. נשאל אותם: מתי ומדוע משתמשים במשל, ונסביר שהמשל ממחיש יותר את הדברים ועוזר לנו להבין אותם טוב יותר, לזכור אותם ולהפנים אותם.

לבסוף נשאל את הילדים, מה אנו לומדים ממשל זה, ונציין שלוש נקודות:

- א. ה' אוהב אותנו גם כשהוא מעניש אותנו. זה כמו אבא שאוהב את ילדיו, ודווקא בגלל זה, לפעמים הוא מעניש אותם, כדי שילכו בדרך הישר ולא יכשלו. ולכן כשהבן מתחרט ומבקש מחילה, האבא שמח ומפסיק מיד את העונש.
- ב. ה' אוהב את משה רבנו.
- ג. עם ישראל אוהב את משה ובוטח בו שיושיע אותו ויתפלל עליו בעת צרה.

נאמר **בהמשך הפסוק: "וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ"**

רש"י מסביר:

"שקעה במקומה בארץ, שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח".

ה' אוהב את עמו ונזהר שלא ייפגע מי מהם שלא לצורך, לכן האש שקעה במקומה ולא נלקחה על ידי רוח נושבת, שעלולה היתה לגרום לאש לפגוע בדרכה באנשים נוספים מבני ישראל.

והספורנו כתב, שהתרחש כאן נס על טבעי, שנועד לחזק את האמונה בה':

"נגד טבע האש, למען יכירו שהיה פלא בלתי טבעי...".

נאמר **בפסוק ג: "וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תְּבַעְרָה כִּי בָעָרָה בָּם אֵשׁ ה'"**

ניסיון זה לימד את ישראל כיצד להתגבר בשעת משבר. משה רבנו רוצה שהעם יפנים את הלימוד החשוב הזה, ולכן הוא מכריז על שם המקום וקורא לו 'תבערה'. כך לאורך כל הדורות יזכרו ישראל כיצד מתנהגים בשעת משבר.

בפסוקים הבאים נראה שמקום זה מכונה גם 'קברות התאוה'. **הרמב"ן** (לפסוק ג) מסביר, שרק 'קצה המחנה', שבו פגעה האש, נקרא 'תבערה', והמקום כולו נקרא 'קברות התאוה'.

חטא המתאוים (פסוקים ד-ו)

נאמר **בפסוק ד: "וְהָאֲסִפְסֵף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הַתְּאוּוֹ תְּאוּה"**

עבירה גוררת עבירה. עם ישראל עדיין לא עזב את 'תבערה' (כמבואר ברמב"ן) וכבר נכשל בחטא נוסף. התורה מדגישה שגם הפעם נגררו ישראל אחרי הרשעים, וכדברי **רש"י**:

"אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים".

ורס"ג כתב:

"תערובת שביניהם מעמים אחרים".

אמנם עיקר האשמה מוטלת על הרשעים, אולם בני ישראל נגררו והצטרפו, כמפורש בהמשך הפסוק.

הכפילות שבפסוק, **"הַתְּאוּוֹ תְּאוּה"**, מעידה על חומרת הדבר, וכדברי **הרש"י** **הירוש**:

"לא היתה זו תאוה שהתעוררה שלא מדעת על ידי הנסיבות החיצוניות, אלא ברצון ובשרירות לב ליבו את אש התאוה".

נאמר בהמשך הפסוק: "וַיָּשְׁבוּ וַיִּכְּפוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בְּשָׂר׃"

בני ישראל היו עבדים במצרים במשך מאתיים ועשר שנים, ועל כן גם כאשר הלכו במסירות אחרי ה' במדבר, עדיין נשאר בהם משהו מהנפש העבדותית. עם ישראל עבר במדבר תהליך של השתחררות מעבדות מצרים ולאט לאט הכירו יותר ויותר בגדלות תפקידם.

הקב"ה דאג לבני ישראל וסיפק כל צרכיהם במדבר, מידי יום הוריד להם מן משמים, והנה באו 'האספסוף' והתחילו להסית את העם ולעורר את תאוותו, עד שאמרו כולם: "מי יאכילנו בשר".

לפי הרמב"ן, אמנם היו להם בהמות ומידי פעם הם אכלו בשר, אך תלונתם היתה שהם רוצים בשר בכל יום ולא רק מידי פעם, וזו לשונו:

"לא היה לכלל העם בשר לאכול בכל יום, אף על פי שאכלו ממנו פעמים רבות. והיה למקצתם מקנה ואכלו ממנו הגדולים, כמנהג המחנות ומקומות היוקר".

לפי הרמב"ן יש בסיס של אמת בתלונת העם.

לעומתו פירש רש"י, שחטא העם היה חמור יותר מכיון שהיה להם בשר בשפע והם 'ביקשו עלילה' ללא הצדקה, וכך כתב:

"וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר: 'וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר' וגו' (שמות יב, לח). ואם תאמר: אכלום. והלא בכניסתם לארץ נאמר: 'ומקנה רב היה לבני ראובן' וגו' (במדבר לב, א), אלא שמבקשים עלילה".

נאמר בפסוק ה': "זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם אֶת הַקְּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבֻטָּחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים"

הרמב"ן ממשך בדרכו, שיש בסיס של אמת בטענת העם, ומסביר שבמצרים אכלו ישראל סוגים שונים של מאכלים בחינם. הם היו עבדים וכעבדים היו כאלה שקיבלו אוכל מאדוניהם, וזו לשון הרמב"ן:

"לפי פשוטו כי היו הדיינים המצריים מעבידין אותן למשוך הדגים... והיו נותנים להם מן הדגים כמנהג כל פורשי מכמורת...".

רש"י לעומת זאת מסביר, שטענת העם לא היתה על חיסרון גשמי אלא על קושי רוחני, וכך כתב:

"אשר נאכל במצרים חנם – אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חינם, והלא כבר נאמר (שמות ה, יח): 'ותבן לא ינתן לכם', אם תבן לא היו נותנין להם חינם, דגים היו נותנין להם חינם?! ומהו אומר חינם, חינם מן המצוות".

כלומר במצרים לא היה מאכלם תלוי בקיום מצוות, ואילו עתה כשבאים לקבל עול תורה, יהיו כל מזונותיהם תלויים בקיום מצוות.

וכתב בעל העקידת יצחק:

"אמנם עיקר רעתם הבאה באזני ה', כי הם היו בוחרים בשחרור נפשם... אל עול התורה והמצוה, כי לרוע מזגם היה זה להם לטורח ולמשא... ועיקר הכוונה כי מאסו בה' ובתורתו ורצו להיות חופשים מן המצוות... שהוא קשה להם...".

נאמר בפסוק ו: **”וְעָתָה נַפְשֵׁנוּ יְבִשָּׁה אֵין כָּל בְּלָתֵי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ”**

לפי הרמב"ן, נקודת הקושי שהביאה את העם לידי תלונה היתה הציפיה היום יומית לירידת המן. הם נדרשו למידת ביטחון גדולה כל יום מחדש, שגם מחר ירד להם מן משמים ויהיה להם מה לאכול, וזו לשון הרמב"ן:

”ואמרו 'בלתי אל המן עינינו', שאפילו המזון אשר אנו חיים בו איננו בידינו שתהיה נפשנו דשנה ושבעה בו, אבל נתאוה לו ונשא עינינו אליו בכל עת כי באולי יבא לנו, והנה אין כל בלתי תוחלת המן”.

לפי רש"י, שטענת העם היתה ללא הצדקה, מובן מדוע חרה אף ה' בהם, אך לפי הרמב"ן שהיה גרעין של אמת בטענת העם, על מה בא חרון אף ה'?

למעשה שתי הטענות שהזכרנו, לפי הרמב"ן ולפי רש"י, נבעו מבקשת תאוה. ומכיון שאפשר היה להסתדר גם בלעדיו, הקב"ה מצפה מבני ישראל, שבגלל מעלתם וקדושתם, יידעו לעצור את תאוותיהם. במקום להתלונן על מה שאין, היו צריכים ישראל לראות את כל מה שיש, ולהודות ולשבח את ה' על כל הטוב שהם מקבלים, ולא להיגרר לתאוות. וכך כתב הרצי"ה בשיחותיו (במדבר עמ' 98):

”המתאונן הוא אדם שאיננו מרוצה ובא בטענות כלפי הקדוש ברוך הוא... באמת, עובדת היותנו עם ה' מביאה רק נועם בהיינו: 'זיהי נעם ה' אלקינו עלינו'... כל כך טוב לנו שה' נמצא בקרבנו ומנעים לנו את כל מצבי חיינו הרוחניים והגופניים... כל כך נעים להיות עם ריבונו של עולם בכל מלוא החיים! כל כך טוב לנו להיות דבקים בה' אלקינו! במצבים של חולשה והתבלבלות מופיעה הרגשה רעה ומצב של התאוננות, ומגיעים לדרכי תוהו. כאן מתחילות צרות המדבר”.

שבח המן (פסוקים ז-ט)

בפסוקים הבאים מדגישה התורה את מעלות המן, ובכך מדגישה את כפיות הטובה שבטענות החוטאים, כמבואר ברש"י:

”...ראו באי עולם על מה מתלוננים בני, והמן כך וכך הוא חשוב”.

ניתן לשאול את הילדים: אם בני ישראל התלוננו על המן, כיצד פתאום הם מדברים בשבח המן?

תשובה לכך נמצאת ברש"י. לדבריו, הפסוקים הבאים אינם חלק מתלונת העם, אלא דבר ה'.

מעלותיו הטובות של המן נלמדות בהרחבה בדברי הגמרא והמדרש. בלימוד עם הילדים נתמקד בשבחי המן המוזכרים בפסוקים, ולאחר מכן נבחר מתוך מאמרי חז"ל דברי שבח שיעצימו יותר את מעלת המן.

נאמר בפסוק ז: **”וְהַמֶּן כְּזָרַע גֵּד הוּא”**

ישנו צמח שזרעו נקרא 'גד' ונחלקו הדעות באשר לזיהויו. רש"י מסביר שתיאור זה מלמדנו שהמן היה עגול, ולפי האבן עזרא היה קל ללקיטה וצבעו היה לבן.

נאמר בהמשך הפסוק: "וְעֵינֵינוּ בְּעֵין הַדְּדֹלָח"

המן היה נראה יפה במיוחד, וכדברי רש"י: "בדולח – שם אבן טובה".

נאמר בפסוק ח: "שָׁטוּ הָעַם וְלָקְטוּ"

ה' דאג שלא נצטרך לטרוח באסיפת המן, וכדברי רש"י: "בלא עמל".

מלבד זאת, המן לא ירד כגוש אחד שצריך לעמול להפרידו, אלא פתיתים פתיתים, כמבואר באבן עזרא:

"וזה יורה, כי לא היה נופל זה עם זה, רק מפוזר ומפורד".

נאמר בהמשך הפסוק: "וְטַחְנוּ בְּרַחֲמִים אוּ דְכוּ בְּמַדְכָּה וּבְשָׁלוּ בְּפָרוֹר וְעָשׂוּ אֶתֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן"

הרמב"ן מבאר, שתיאור זה בא בניגוד לטענת ישראל "נפשנו יבשה". לא כן הדברים, "כי נפש אוכליו לא תיבש, כי הוא ילחלח וירווח ותהיה נפש אוכליו כגן רווח וכמוצא מים".

מבט למורה

לפי רש"י, לא רק כשבישלו היה טעם שונה אלא "לא ירד בריחיים ולא בקדרה ולא במדוכה, אלא משתנה היה טעמו לנמחנין ולנדוכין ולמבושלין", וכדברי הספרי שהובאו לעיל, שהמן היה משתנה לכל הטעמים שבעולם כפי רצון האדם.

נאמר בפסוק ט: "וּבְרַדְתָּ הַטֵּל עַל הַמַּחְנֶה לְלִילָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו"

ריבוננו של עולם דאג לכך שהמן יהיה מונח במקום נקי ושמור לטובת בני ישראל, וכדברי האבן עזרא:

"היה יורד על מקום נקי אחר שירחץ הטל את המקום".

ובמכילתא (פרשה ב) אמרו חז"ל:

"רשב"ג אומר: בא וראה כמה חביבין ישראל לפני המקום, ולפי שהם חביבין לפנינו שינה עליהם מעשה בראשית, עשה להם תחתונים עליונים ועליונים תחתונים. לשעבר היה עולה [הלחם] מן הארץ והטל יורד מן השמים... ועתה נתחלפו הדברים נכלומר שהלחם יורד מן השמים, והטל עולה מן הארץ]..."

כאמור ניתן ללמוד על מעלת המן ממקורות רבים נוספים. האבן עזרא בפירושו הקצר (טו, ה) לספר שמות מונה עשרה נסים שהיו במן, וזו לשונו:

"ופלא המן גדול מכל פלא, בעבור שעמד זה הפלא ארבעים שנה, כי רובי הפלאים הם לעתם. ועשרה נסים יש בו: האחד – ירדתו, והשני – היותו סביב למחנה לברו, והשלישי – העתקתו עמהם ממסע אל מסע, והרביעי – שימם בחום השמש, ולא ימם אשר לקטו, והחמישי – לא העדיף המרבה והממעט לא החסיר, והשישי – משנה ביום השישי, שביעי – ולא הבאיש לילה ויום. שמיני ושני טעמים יש לו, והוא גם התשיעי – כי כן הכתוב במקום אחד אומר כטעם 'לשד השמן' (במדבר יא, ה) וכתוב אחר אומר 'כצפיהית בדבש' (פסוק לא). והנכון שהוא 'כצפיהית' (שם), אם איננו מבושל, רק המבושל בפרור כטעם

'לשד השמן' (במדבר יא, ח). והנס העשירי – שעמד לדורות ולא הבאיש נצנצנת המן שנשמרה למשמרת. שמות טז, לב].

הניסים שהיו במן מלמדים על גדולתו של הקב"ה ואהבתו הגדולה לעמו. יחד עם זאת, המן העמיד את ישראל בניסיון והגדיל את אמונתם וביטחונם בה', "המאכלך מן במדבר... למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באריתך" (דברים ח, טז). ומהי הטובה? כתב הרמב"ן (דברים ח, ג): "להודיעם כי הוא המחיה האדם בכל אשר יגזור". והוסיף הנצי"ב (דברים ח, טז): "להרגיל אותך בבמהון... שהקב"ה משגיח בכל רגע". (ראה עוד בחוברת לפרשת בשלח).

לאור האמור נדבר עם התלמידים על מעלת המן, ומתוך כך נעמיק את רגש הכרת הטוב שהיה צריך להיות בליבם של ישראל, על החסד המופלא שנעשה עמם בנתינת המן, וכדברי הרש"ר הירש המסכם את פרשיית המן וכותב:

"הרי אופן ירידת המן גילה את ההשגחה המיוחדת שהמן ניתן בה, ונמצא שכל יום הוא היה מונח שם כ'מן' – כמתת אלקים שניתנה להם במיוחד. עובדה זו היתה צריכה להעריב את המן גם בפיהם של פשוטי ההדיוטות".

לסיכום:

בעקבות תלונת הערב רב, מתלוננים בני ישראל על המן, וטוענים שהוא יבש ולא מגוון.
כנגד זה מדגישה התורה (בפסוקים ז-ט) את שבחו של המן המתבטא בשלושה דברים מרכזיים:

- א. קל ונוח לאסוף אותו.
- ב. מראהו משובח ויפה.
- ג. טעמו טעים ומגוון.

פניית משה אל ה' (פסוקים י-טו)

א. תרעומת העם וחרון אף ה'

נאמר בפסוק י: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בְּכֹה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפִתַּח אֹהֶלוֹ"
אומר על כך רש"י:

"משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתם בגלוי".

הקב"ה הוציא את ישראל ממצרים ודאג לכל צרכיהם במדבר, קרע להם את היס, האכילם מן והשקם ממי הבאר, ליוה אותם בענני כבוד ובעמוד אש ועמוד ענן, ואילו עם ישראל מגלה כפיות טובה ומתלונן ובוכה על מר מצבו, באמרו: "מי יאכלנו בָּשָׂר: זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם... וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ בְּשֶׂה אֵין לָנוּ כָּל בְּלִתֵּי אֵל הַמָּן עֵינֵינוּ" (במדבר יא, ד-ו). העם לא הסתפק בזה, אלא התאספו משפחות משפחות לפרסם לעיני כל את תרעומתם.

נאמר בהמשך הפסוק: "וַיַּחַר אֵף ה' מְאֹד"

בפסוק זה אנו פוגשים ביטוי חריף, ה' כועס על ישראל 'מאוד'. עם ישראל נהג בכפיות טובה עד כדי תלונות, בכי ופרסום התרעומת, ומעורר בכך את כעסו הרב של ה'.

ב. משה מתמסר להסרת חרון אף ה'

נאמר בסוף הפסוק: "וּבְעֵינַי מִשֶּׁה רָע"

ניתן לשאול: מדוע היה למשה רע? האם משה דאג למצבו ולמעמדו בגלל טענות העם, הרי טענות העם לא היו כנגדו?

למעשה פגשנו מצבים קשים יותר, שבהם התלונות כן הופנו כלפי משה והיה חשש שיסקלו אותו, ואף על פי כן משה רבנו לא דאג לעצמו אלא התפלל על ישראל וביקש עליהם רחמים, וכדברי **הכתב והקבלה** בחומש שמות (יז, ט):

"וַיִּצְעַק מֹשֶׁה – לֹא הִיִּתָּה צַעֲקָתוֹ עַל עַצְמוֹ עַל שֶׁהִתְלוֹנְנוּ עֲלָיו וְנִתְיַיֵּרָא שִׁיִּסְקְלוּהוּ... וְחִלְיָה לּוֹ לְעֵבֶד הַנְּאֻמָּן בְּכָל בַּיִת ה' שִׁיתְרַעֵם עַל יִשְׂרָאֵל לְפָנָי ה'... הִנֵּה רֹעֵה הַנְּאֻמָּן מֵאַהֲבָתוֹ אֵת יִשְׂרָאֵל דָּן אוֹתָם לְכַף זְכוּת... וְקִיבַל עֲלָיו בְּרִצּוֹן אֵף מְכוּת וּפְצָעִים שִׁיעִשׂוּ בּוֹ בְּסִקְלָם בּוֹ, וְהַצְדִּיק אוֹתָם לְפָנָי ה' וְהִשְׁתַּדַּל בְּהַתְעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עֲלֵיהֶם לְהוֹשִׁיעֵם מִצַּרְתָּם...".

לאור דברי הכתב והקבלה נוכל להבין את משמעות המילים 'ובעיני משה רע'. משה ראה את מצב העם, הרגיש את חרון אף ה' הנורא, הצטער על מצבם וחשש שמא ייענשו בעונש חמור, וכדברי **האברבנאל**:

"אבל הנראה בזה הוא, שמשם רבנו עליו השלום, כאשר ראה פשע העם ורוב דבריהם וראה עם זה בכוח נבואתו שחרה אף ה' מאוד עליהם... כי נגלה לפני שכלו העונש הנמרץ שיענישם... ובראותו זה חשב ארון הנביאים לעשות תחבולה לשכך חמתו יתברך ושהוא ברחמיו יעבור הטאתם...".

ואמנם בפסוק טו נאמר: "וְאִם כָּכָה אֵת עֲשֵׂה לִי הָרְגִנִי נָא הָרַג אִם מְצֵאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל אֶרְאֶה בְּרַעְתִּי"

במבט ראשון נראה מפסוק זה שמשם רבנו דואג לשלומנו ולא לשלום העם, אך רש"י מדייק בלשון הפסוק ומלמדנו שהמילה 'את' שבתחילת הפסוק נאמרה בלשון נקבה ללמדנו שדאגת משה היתה לעם ולא לעצמו, וזו לשונו:

"ואם ככה את עשה לי – תשש כוחו של משה כנקבה...".

משה רבנו הבין את חומרת החטא וידע שהעם צפוי לעונש חמור על כך, לכן הצטער מאוד ונחלש. מתוך אהבתו הרבה של משה לבני ישראל ודאגתו לשלומם, חשש מפני העונש הצפוי להם ונגרמה לו חולשה.

אהבת משה אל העם בולטת גם מהמילים "הָרְגִנִי נָא הָרַג אִם מְצֵאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל אֶרְאֶה בְּרַעְתִּי" שבסוף הפסוק, וכדברי רש"י:

"ואל אראה ברעתי – ברעתם היה לו לכתוב, אלא שכינה הכתוב. וזה אחד מתיקוני סופרים בתורה לבינוי ולתיקון הלשון".

כלומר כוונת משה היתה שמוטב שימות ולא יראה ברעתם של ישראל, והכתוב שינה את הלשון והפנה את דבריו כלפי עצמו, ללמדנו מה חש משה באותה שעה. שוב מתגלית אהבתו הגדולה של משה אל העם ומסירות נפשו להצילם מעונש, מעין מסירות הנפש שהתגלתה בחטא העגל כשה' רצה לכלות את ישראל,

ומשה רבנו עמד לפני ה' בתפילה ואמר: "וְאִם אֵין מְחַנֵּי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ" (שמות לב, לב). משה רבנו מוותר על חלקו למען ישראל, לא רק בעולם הזה, אלא גם בספר החיים, בעולם הבא.

ג. משה מוותר על כבודו ומבקש למנות מנהיגים נוספים לעם ישראל

נאמר בפסוק יא: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לְמָה הֲרַעַתָּ לְעַבְדְּךָ..."

מבאר הספורנו:

"לשלהני בעל כרחי להוציא העם הזה ממצרים".

כלומר כבר במצרים, במעמד הסנה, חשב משה ברוב ענוותנותו שאיננו ראוי למלא את השליחות ולהוציא את עם ישראל ממצרים.

נאמר בהמשך הפסוק: "וְלָמָּה לֹא מָצַתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ..."

מבאר הספורנו: "כשאמרתי 'שלה נא ביד תשלח' (שמות ד, יג)".

כבר במעמד הסנה ביקש משה שאהרן אחיו ימלא את השליחות, כי הוא ראוי יותר.

נאמר בפסוק יב: "הֲאֵנֹכִי הֲרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה..."

מבאר הספורנו:

"הנה האב יוכל להנהיג את בניו אף על פי שהם חלוקי הדעות, וזה כי כולם חושבים אותו לאהב שישתדל בכל כוחו להיטיב להם, אבל אלה אינם בוטחים בי כלל, וחושדים ומנסים לראות מה אעשה בעדם".

משה רבנו מבין ששורש הבעיה הוא, שעם ישראל אינם בטוחים בו וחושדים בו שאינו מתאמץ מספיק כדי לדאוג לטובתם. במקום לכעוס על כפיות הטובה שלהם, משה רבנו מנסה בכל כוחו למצוא פתרון.

נאמר בפסוק יד: "לֹא אוֹכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי..."

במצב זה, אין ביכולתו להנהיג לבדו, וברוב ענוותנותו, מבקש משה רבנו שיצטרפו אליו אנשים נוספים, כדברי הספורנו:

"לא אוכל אנכי לבדי – וצריך שתשתף עמי אחרים שיבטח העם הזה בהם".

משה רבנו מבין שבקשת הבשר מעידה על חולשה רוחנית, ואם איננו מצליח לבדו לרומם את העם כראוי מבחינה רוחנית, עליו להוסיף אנשי רוח שיסייעו בכך, וכדברי הרמב"ן:

"אבל חשב משה כי בהיות להם מנהיגים רבים ישכחו חמתם וידברו על ליבם בעת תלונתם..."

ציווי ה' על הוספת הזקנים להנהגה וסיפוק הבשר (פסוקים טז-כב)

ה' עונה על טענות משה ומצווה אותו שני ציוויים:

- א. על מינוי זקני ישראל, שיסייעו ב"משא העם".
 ב. להכין את העם לקראת קבלת הבשר שביקשו.

נאמר בפסוק ז: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲסֹפֶה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֶתָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיו..."

נשאל את הילדים אם הם זוכרים סיוע נוסף שנועד להקל מהעומס שנפל על משה, ונזכיר להם את עצת יתרו, שנועדה להקל על מערכת המשפט וההוראה בישראל על ידי מינוי שרי עשרות, שרי חמישים וכו', כמובא בתחילת פרשת יתרו.

גם זקני העם סייעו כבר בעבר בתפקידים שונים: במצרים (שמות ד, כט), במתן תורה (שמות כד, א) ובזמן שמשה עלה אל הר סיני (שמות כד, ט).

מדוע אם כן היה צורך במינוי הזקנים מחדש?

הרש"ר הירש מסביר, שעד עתה תפקיד הזקנים היה לסייע בתפקידים ציבוריים וביצועיים ולא בחינוך העם והדרכתו. כעת הבין משה, שבקשת הבשר על ידי העם, לא נבעה מחיסרון חומרי אלא מחיסרון רוחני. העם זקוק לאנשים נוספים שירוממו את רוחו, וזו לשונו:

"נצטווה לבהור לו שבעים מתוך הזקנים האלה כדי שישתתפו עמו בחינוך העם, ותפקיד זה יוטל עליהם בפומבי".

שבעים הנבחרים, מלבד היותם אנשי רוח, עליהם להיות גם אנשי מעשה, כמבואר ב**נצי"ב**:

"מזקני ישראל – היינו גדולי המעלה שיהיו ראויים לעמוד לפני בקבלת רוח הקודש.

כי הם זקני העם – שבהנהגה של העם גם כן המה זקנים והעם יהיו נגררים אהרי דבריהם.

ושוטריו – שיכולים להראות עוז ומורא במקום שנדרש, כמו שוטרים שרודים את העם".

תפקידם של הזקנים דורש מסירות נפש גדולה, לכן הוצרך משה לעודדם בדברים, "קחם בדברים", "אשריכם שנתמניתם פרנסים על בנין של מקום" (רש"י).

מדברי חז"ל **במדרש** (במדבר רבה טו, כ) אנו למדים שהזקנים הוכיחו כבר בתקופת העבדות במצרים שהם מוסרים את נפשם למען עם ישראל, וזו לשון המדרש:

"פרעה... מינה את הנוגשים של מצרים על השוטרים של ישראל, והשוטרים נתמנו על יתר העם, וכשאמר להם 'לא תוסיפון לתת תבן לעם', היו באין הנוגשים ומונין את הלבנים ונמצאו חסרות. היו מכין הנוגשים את השוטרים, והיו השוטרים מוכים על יתר העם, ולא היו מוסרים אותן בידי הנוגשים, ואומרים מוטב אנו ללקות ואל יכשלו יתר העם..."

אמר ליה: 'אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו', אותן הזקנים והשוטרים שהיו מוסרין עצמן ללקות עליהם במצרים במתכונת הלבנים, יבואו ויטלו בגדולה הזאת".

בשל מעשה גבורתם, ונכונותם לסבול למען אחיהם, זכו השוטרים לעלות לגדולה ולהימנות עם זקני העם. שוב מתברר שהקב"ה מדריך את עמו גם בתוך סיבוכי המדבר - העם שנכשל בתאוה מקבל תגבורת רוחנית עם מינויים של שבעים הזקנים המסייעים למשה רבנו בהנהגת העם והדרכתו.

נאמר בפסוק יז: "...וַאֲצִלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלִיד וְשָׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אֹתָךְ בְּמִשְׁא הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ"

טטאם של ישראל היה ברדיפה אחרי התאוות, וכדי לתקן את החטא היה צורך במינוי שבעים הזקנים שירוממו את רוח העם.

תפקיד הזקנים לא היה להחליף את משה, אלא לרומם את רוח העם. הזקנים קיבלו את רוחם מכוחו של משה, "מן הרוח אשר עלידך".

נאמר בפסוק יח: "וְאֵל הָעַם תֹּאמַר הֲתִקְדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאֹכְלֵתֶם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאֶזְנֵי ה' לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וְאֹכְלֵתֶם"

בהמשך נראה שהבשר גרם למתאוים למות. כעת הקב"ה מצווה את משה להזהיר את ישראל ולאפשר להם לחזור בתשובה לפני שיגיע עונשם, וכדברי אור החיים הקדוש:

"לא רצה ה' לתת להם תכף ומיד עד שהודיעם כי פורענות הוא נותן להם בנתינת הבשר והתרה בהם... ובזה יהיה להם הלילה לחשבון הנפש אולי ישובו בתשובה וינחם ה' על הרעה כי לא יחפוץ ה' להשחית עמו".

גם כאן אנו פוגשים ברחמי ה' על עמו ורצונו שישובו בתשובה לפניו ויסלח להם על עוונם.

נאמר בפסוקים יט-כ: "לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם..."

כאן נאמר שהקב"ה יכול לספק צרכיהם של ישראל לזמן ממושך, ולגרום להם שאכילת הבשר תמאס להם, ויבינו מניסיונם שהתאוה היא לא העיקר.

ואילו בהמשך (בפסוק לג) מסופר, שלמעשה "הבשר עודנו בין שינהם טרם יכרת... ויך ה' בעם מכה רבה מאד". כלומר הם מתו מיד, בעוד הבשר בין שיניהם, ולא לאחר זמן. אם כן מהי ההבנה הנכונה?

הרמב"ן (בפסוק כ) מסביר, שהרשעים מתו מיד, ואילו האחרים המשיכו לאכול עד חודש ימים, "עד שיקוצו בו ויהיה להם כדבר נתעב וזר שאיננו נאכל".

גם זה מחסד ה' על ישראל, שהקב"ה נותן להם זמן על מנת שיבינו בעצמם שסופה של התאוה להימאס ("עד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם"), וכך יתעוררו בתשובה על בקשתם.

נאמר בפסוקים כא-כב: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף רְגְלֵי הָעַם אֲשֶׁר אָנֹכִי בִקְרָבוֹ וְאַתָּה אֹמְרָתָ בָּשָׂר אֶתֶן לָהֶם וְאֹכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים: הֲצֵאן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֵת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֹאסְפוּ לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם"

משה רבנו מקשה: כיצד יוכל להשיג כמות גדולה כל כך של בשר?

השאלה המתבקשת היא: וכי משה רבנו לא ידע שהקב"ה הוא כל יכול?

הרמב"ן משיב, שברור למשה שה' לא בורא דבר חדש בדרך נס כשזה לרעת ישראל. אמנם כשצריך ה' מעניש את ישראל, אך לא על ידי בריאת דבר חדש, ומכיון שבפסוקים שלנו מדובר על עונש לישראל, משה רבנו מבין שה' לא מתכוון לברוא משהו חדש, ולכן שאל: כיצד יעניש את ישראל בדרך טבעית, הרי בדרך הטבע אי אפשר להביא בשר לכל העם?

על כך השיב ה', שגם באופן טבעי יכול ה' לדאוג שיהיה בשר לכל העם, בדומה לשליו שהגיע כביכול באופן טבעי לחלוטין, אך הפלא הגדול הוא העובדה שהכל נעשה ב"תזמון" מדויק בהתאם לתוכנית האלקית, וזו לשון הרמב"ן:

"וכן היה שנסע רוח מאת ה' כמנהגו של עולם, לא רוח ים חזק מאוד ולא רוח קדים עזה כאשר יזכיר במופתים, אבל רוח סתם... ואין בדבר חידוש מטבעו של עולם".

נביע התפעלות רבה מיכולת ה', המסדר את הטבע בסדר מדויק ומושגח, להעניש בעת הצורך מבלי לשנות סדרי בראשית.

האצלת הרוח על שבעים הזקנים והתנבאות אלדד ומידד (פסוקים כג-ל)

נאמר בפסוקים כג-כד: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִיֵּד ה' תִּקְצֹר עִתָּה תִּרְאֶה הִיקָרְךָ דְבָרֵי אִם לֹא. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דְּבָרֵי ה'"

משה רבנו קיים את ציווי ה' והלך להזהיר ולפייס את העם מתוך תקווה שישובו בתשובה ויבינו שחטאו.

מבט למורה

מפסוקים אלה עולה גדולתו של משה רבנו, שגם לאחר תלונת העם, הולך לפייסם.

נוכל להזכיר את דברי משה ליהושע בהמשך החומש (במדבר כז, יח-יט) ואת דברי רש"י שם:

"קחנו בדברים, אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום..."

כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד...

דע שטרחנין הם, סרבנים הם, על מנת שתקבל עליך".

זוהי הדוגמא הראויה למנהיג בישראל! עליו לדעת שיש זמנים שבהם ישראל מתגלים כ"טרחנים", ואף על פי כן יש לנהוג בהם באהבה ובחיבה כבניו של מקום.

נאמר בהמשך הפסוק: "וַיֹּאסֶף שְׁבַעִים אִישׁ מִזְקְנֵי הָעָם"

משה רבנו מבקש מה', שימנה לו עוזרים נאמנים שיסייעו לו בהרמת רוח העם, וה' נענה לבקשתו וממנה לשם כך שבעים מזקני העדה.

במסכת סנהדרין (יז ע"א) ישנה מחלוקת בשאלה כיצד נבחרו הזקנים:

"וישארו שני אנשים במחנה" – יש אומרים: בקלפי נשתירו, שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל', אמר משה: כיצד אעשה, אברור שישה מכל שבט ושבט – נמצאו שנים יתירים... אברור שישה משבט זה וחמישה משבט זה – הריני ממיל קנאה בין השבטים! מה עשה? בירר שישה שישה והביא שבעים ושנים פתקין, על שבעים כתב 'זקן', ושנים הניח חלק, בללן ונתנן בקלפי, אמר להם: בואו וטלו פתקיכם, כל מי שעלה בידו 'זקן' אמר: כבר קידשך שמים! מי שעלה בידו חלק אמר: המקום לא חפץ בך".

משה רבנו השתדל מאוד בבחירת הזקנים, שלא להרבות קנאה בין השבטים. אמנם הבחירה היא ביד ה', אך צריך לנהוג בזהירות ולדאוג לכך שגם בעיני בשר ודם הדברים יהיו הוגנים והגונים.

הגמרא בהמשך מספרת, שלמעשה לא הגיעו שבעים ושניים זקנים לגורל אלא רק שבעים. שניים נפקדו מהמעמד, הלוא הם אלדד ומידד. כך קרה ששישים ושמונה זקנים קיבלו פתק 'זקן' ומונו לשמש כזקני העדה, שניים קיבלו קלף חלק וחזרו לבתיהם, ונותרו שני פתקים שכתוב עליהם 'זקן'.

אלדד ומידד חששו שמא יעלה בגורלם פתק חלק ויבשו, לכן לא באו ליטול פתק, לכן נאמר "וישארו במחנה", שלא באו אל אוהל מועד ליטול פתקהם בגורל, אך באמת היה כתוב בפתקהם 'זקן', והם נמנים עם שבעים הזקנים.

הגמרא מביאה פירוש נוסף שמתייחס להתנהגותם של אלדד ומידד, ולפיו לא מתוך יראה שמא יבשו נשארו אלדד ומידד במחנה אלא מתוך ענוה שהיתה בהם:

"רבי שמעון אומר: במחנה נשתירו בשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש, אמרו אלדד ומידד: אין אנו ראויין לאותה גדולה. אמר הקב"ה: הואיל ומיעטתם עצמכם, הריני מוסיף גדולה על גדולתכם. ומה גדולה הוסיף להם? שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו, והם נתנבאו ולא פסקו."

רש"י הביא את שני הפירושים, וצריך לשים לב שמדובר בשני פירושים שונים זה מזה.

מדברי הגמרא אנו למדים שלושה לקחים חשובים:

1. בחירת אנשים צריכה להיעשות בזהירות רבה באופן שלא יעורר קנאה.
2. ענוותנותם של אלדד ומידד בבריחתם מכבוד ומגדולה.
3. השכר הרב שקיבלו אלדד ומידד על מעשה זה, מלמד על כך שה' מיטיב להולכים בדרכו.

נאמר בהמשך הפסוק: **"וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל"**

כדי להדגיש את תפקיד הזקנים ולרומם את רוח העם, העמיד אותם משה, לא רק בפתח אוהל מועד, אלא סביבות האוהל, מכל הכיוונים, כדי ששבטי ישראל החונים מסביב יראו אותם ויקבלו את הנהגתם, וכדברי הנצי"ב שכתב:

"במעשה שהעמיד אותם סביבות האהל, הוא משום שהיו זקני העם לצורך הנהגה, משום זה הכוח היה הענין נדרש להעמיד דווקא סביבות האהל."

נאמר בפסוק כה: **"וַיִּרְדּוּ ה' בְּעֵנָן וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵי וַיֵּאצֵּל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שְׁבָעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְּנָבְאוּ וְלֹא יָסְפוּ"**

אמרו חז"ל בספרי (בהעלותך צג):

"למה משה דומה באותה שעה? לנר שמונח על גבי מנורה ודלקו ממנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום, כך לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום."

שבעים הזקנים לא היו במדרגת נבואת משה, אלא ספגו מרוחו והתנבאו מכוחו, ולא גרעו דבר מנבואתו וחכמתו.

האמונה בנבואת משה רבנו היא העיקר השביעי בשלושה עשר עיקרים, וכך כותב הרמב"ם (בהקדמתו לפרק חלק):

"שנאמין שהוא [משה רבנו] אביהם של כל הנביאים שקדמו לפניו והבאים אחריו, כולם הם למטה ממנו במעלה והוא בחיר ה' מכל המין האנושי, אשר השיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג או ישיג כל אדם שנמצא ושימצא. ושמשה עליו השלום, הגיע לשיא ההתעלות מעל האנושות עד שהשיג המעלה המלאכית".

בהלכות יסודי התורה (ז, ו) מסביר הרמב"ם בהרחבה מה ההבדל בין נבואת הנביאים (ובתוכם אהרן ומרים) לבין נבואתו של משה רבנו, כפי שנראה בפרק הבא.

כאמור נבואת הזקנים היתה מכוח נבואתו של משה, ולכן נאמר עליהם "ולא יספוי", כלומר הם לא התנבאו מעבר למה שאמר ה' למשה.

נאמר בפסוק כו: **"וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בְּמַחְנֵה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיָּדָד וַתֵּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהָמָּה בְּפִתְבֵּיִם וְלֹא יָצְאוּ הָאֵהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחְנֵה"**

בלימוד פרשיית אלדד ומידד המתנבאים במחנה אנו מוצאים שני כיוונים אפשריים:

א. רש"י דיבר בשבחם של אלדד ומידד שהיו במדרגת נביאים, ובענוה רבה אמרו "איך אנו כדאיין לגדולה זו" (רש"י), אולם מי שבורח מן הכבוד - הכבוד רודף אחריו, והם זכו לנבואה ישירה מאת ה'. וכדברי המלבי"ם: "האנשים האלה היו מוכנים לנבואה מצד עצמם, שכל הנביאים בדור ההוא קיבלו נבואתם מכוחו של משה שהוא היה הצינור המריק שפע הנבואה לכולם... אמנם אלדד ומידד היו מאורות גדולים בפני עצמם עד שהיו מוכנים לקבל האור האלקי ושפע הנבואה שלא באמצעות משה, בצינור בפני עצמו".

(בהמשך מתבררת טעותם. טעות שגררה תגובה חריפה מצד יהושע שביקש לכלוא אותם, כפי שנראה).

ב. הרצי"ה בשיחותיו (פעמים עמי קפה) רואה בפרשיה זו המשך של רצף הכישלונות והמשברים שפקדו את העם בתקופה זו, וזו לשונו: "מתוך הכישלונות במישור הגופני, הולכים ונמשכים כישלונות רוח, בלבול בעיני נבואה. עם השראת הנבואה על הזקנים, לא הרי נבואתם, כנבואת משה רבנו, שהיא מהאצלת רוחו עליהם. בהתנבא אלדד ומידד במחנה, בסמוך למשה, דבר הממעט את הבהנת מקור נבואתם, חשש יהושע למשטוש מדרגות הנבואה. זוהי משמעות אומרו 'אלדד ומידד מתנבאים במחנה', על משקל 'מתחכמים', שעושים עצמם חכמים, וכמו מתעשרים, 'יש מתעשר ואין כל'. כך פה 'מתנבאים', שנראית נבואתם כמבט חיצוני כנבואת משה, ובאמת פחותה היא ממנה".

כלומר אלדד ומידד עשו עצמם כחכמים שכח נבואתם איננו פחות מכח נבואתו של משה.

נאמר בפסוק כז: **"וַיֵּרָץ הַנֶּעַר וַיֵּגַד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִיָּדָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֵה"**

מיהו אותו נער שרץ למשה לספר לו על נבואת אלדד ומידד?

על שאלה זו משיב רש"י: "יש אומרים גרשם בן משה היה".

נאמר בפסוק כח: **"וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִשֵּׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֵרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה בְּלֹאִם"**

מה היתה כוונת יהושע בדבריו?

נשיב על פי רש"י בפירושו השני:

"כלאם – ...תנם אל בית הכלא. לפי שהיו מתנבאים, משה מת ויהושע מכנים את ישראל לארץ".

אמנם אלדד ומידד קיבלו בנבואה שמשה ימות ומי שיכניס את ישראל לארץ זה יהושע, אבל לא היו צריכים להשמיע את נבואתם ברבים ובפרסום, כי בכך נחשבו כמורדים במלכותו ובנבואתו של משה, וכדברי הרמב"ן:

"היה המנהג בישראל שלא יתנבא אדם בעתידות במקום נביא גדול ממנו, אבל הולכים אחריו בתלמידיו... ומשה אמר כי הוא הרב ומחל על כבודו, מתאוה ושמה בכך".

יתרה מזאת, התנבאותם במחנה בסמוך למשה רבנו נתפסה כחוצפה של טשטוש מדרגות הנבואה, לכן יהושע הגיב בחומרה על מעשיהם וביקש לאסור אותם, וכדברי הרצי"ה בשיחותיו (במדבר עמ' 85):

"...אלדד ומידד מתנבאים במחנה. הביטוי 'מתנבאים', לפעמים פירושו שהם מתקרבים להתרוממות רוח של נבואה, ולפעמים פירושו שהם עושים עצמם כאילו שייכים למצב של נבואה... ויש פנים לכאן ולכאן. מכל מקום, הם מתנבאים במחנה סמוך למשה רבנו, כך שנראית נבואתם דומה לנבואת משה, לכן חשש יהושע מפני חוצפה של טשטוש מדרגות הנבואה. עונה משה: 'ומי יתן כל עם ה' נביאים'. 'הנח להן לישראל, אם אין נביאים הן, בני נביאים הן'. הנבואה שייכת לכלל ישראל במדרגותיהם השונות".

ניתן ללמוד מפסוקים אלה על מעלתו המיוחדת של יהושע בן נון, שהיה תלמיד נאמן לרבו, ועל אף שבאופן טבעי היה צריך לשמוח בכך שיזכה להיות מנהיג ולהכניס את ישראל לארץ, כאבה לו הפגיעה במשה רבו, ובעונה גדולה הציע שמשה יתן אותם בבית הכלא.

נאמר בפסוק כט: **"וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמִּקְנָא אֶתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם"**

נסביר את המושג 'קנאה ל...' לעומת 'קנאה ב...'. יהושע מקנא לכבודו של משה רבנו, ומשה מוחל על כבודו.

מפסוקים אלה אנו למדים גם על מעלתו המיוחדת של משה רבנו, וכדברי המלבי"ם:

"ובזה הראה ארון הנביאים העניו מכל אדם כי ליבו רחוק מקנאה ומנאווה וכל מגמתו שישפוך ה' רוחו על כל בשר עד שלא יהיו צריכים לדלות מים מדליו".

משה רבנו שמח בריבוי הנבואה בישראל, הוא לא מנסה לשמור על מעמדו המיוחד, אלא אדרבה, מגדל את העם בתורה ויראת שמים ללא גבול, עד שלא יצטרכו אותו.

מעין זה כתב רבי יצחק עראמה, בעל העקידת יצחק, וזו לשונו:

"ובעיניי, דבר גדול וענוה עצומה דיבר הנביא, והוא: אין צריך לומר שלא היה מקנא באלה שהם תלמידיו ופועל ידיו, אלא שהוא משתוקק שיהיו כל עם ה' נביאים, כי יתן ה' את רוחו עליהם מבלעדיו".

לסיכום, נוכל למנות מספר מידות חשובות שנלמדות בפסוקים אלה:

א. דאגתו של יהושע לכבודו של משה.

ב. הזהירות הנדרשת מפני טשטוש ההבחנה בין נבואת משה לשאר הנביאים.

ג. ענוותנותו של משה.

נאמר בפסוק ל: "וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"

מדוע עזב משה את אוהל מועד, "והלא מקומו היה תדיר לפני אוהל מועד ולא יצא משם אם לא לצורך" (העמק דבר)?
על שאלה זו השיבו המפרשים תשובות שונות.
רש"י כתב:

"נכנסו איש לאהלו... מלמד שלא הביא עליהם פורענות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו".

כלומר משה רבנו אסף את הצדיקים וקרא להם להיכנס לאוהליהם, כדי שלא יראו את הפורענות שפוגעת ברשעים.

האבן עזרא כתב: "הלך בליווי עם הזקנים לחלוק להם כבוד".

כלומר מטרת משה ביציאתו מן האוהל היתה לכבד את הזקנים.

והנצי"ב בפירושו העמק דבר כתב:

"ביקש משה להוכיח את ישראל יחד עם הזקנים להיבדל מתאוותם, אבל לא הועיל...".

כלומר משה רבנו לא שלח את הזקנים להוכיח את העם לבדם, אלא הצטרף אליהם וניסה למנוע את העם מכישלון. מכאן אנו לומדים על מסירותו הגדולה של משה למען העם, והשתדלותו למענם בגופו, ולא על ידי שליחים.

לסיכום, מדברי המפרשים אנו לומדים על שלוש תכונות חשובות של הנהגה:

- א. משה רבנו דאג לשלומם של הצדיקים שעיניהם הקדושות לא יראו דברי פורענות.
- ב. משה רבנו דאג לכבודם של הזקנים.
- ג. משה רבנו היה שותף עם הזקנים בניסיון למנוע את העם מכישלון.

ירידת השליו ועונש המתאוים (פסוקים לא-לה)

נאמר בפסוק לא: "וְרוּחַ נֹסַע מֵאֵת ה' וַיִּגְזוּ שְׁלֹיִם מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׂ עַל הַמַּחֲנֶה פְּדֻרָּה יוֹם כֹּה וּכְדֻרָּה יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֲמַתִּים עַל פְּנֵי הָאָרֶץ"

ה' הפריח שליוס מים סוף (ראה ספורנו) והם התפשטו במחנה ופרחו כנגד ליבם של ישראל, כדי שלא יהא טורח באסיפתם (רש"י).

פרשיה זו מלמדת אותנו על אהבת ה' לבניו גם בזמן שהם חוטאים. על אף שהשליו ניתן להם בשל טענתם הבלתי צודקת, לא נתן להם ה' לטרוח בעת לקיטת השליו.

נאמר בפסוק לב: "...הַמְּעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמָרִים..."

ה' הביא כמות אדירה של שליו, כדי שכולם ישיבעו. אפילו הממעיט, אסף "עשרה חמרים" (ספורנו). עשרה חמרים הם שלוש מאות סאה (חזקוני), כלומר כ-1800 קילו גרם (סאה = 6 ק"ג, ויש אומרים 8 ק"ג). מדובר בכמות עצומה שאי אפשר לאכול. מדוע היה צורך בכמות כה גדולה?

על שאלה זו משיב החזקוני :

"כדי שלא יאמרו, לא ננפם אלא מפני שלא היה יכולת בידו להספיק בשר לכולם".

נאמר בפסוק לג: "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם..."

כשהבשר עדיין בפיהם, בטרם הספיקו למאוס בו, היכה ה' את המתאווים. כפי שהסברנו לעיל (בפסוק יט), נסביר גם כאן, שהרשעים נענשו מיד ושאר העם המשיך לאכול את השליו במשך חודש ימים (רמב"ן). כאמור גם זה מחסד ה' על ישראל, שהקב"ה נתן להם זמן על מנת שיבינו בעצמם שסופה של התאוה להימאס, וכך יתעוררו בתשובה על בקשתם.

נאמר בהמשך הפסוק: "וַיֵּךְ ה' בְּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד"

העונש האלקי הוא עונש מחנך, ואיננו בא בתורת נקמה. ה' היכה את הרשעים שבעם, ושאר העם אכל את השליו ללא תאוה. ואם נותרו חוטאים שראויים לעונש ולא השכילו לשוב בתשובה, הם נענשו בסוף אותו החודש (נצי"ב).

נאמר בפסוק לד: "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֻרוֹת הַתְּאוּהָ בִּי שֵׁם קְבֻרוֹ אֶת הָעַם הַמְתְּאוּיִם"

עם ישראל הוא עם ה', אסור לו להיות שקוע בתאוות בשר ולחפש הנאות חומריות וזמניות. כדי להזכיר זאת לדורי דורות נקרא שם המקום "קברות התאוה". עם ישראל חנה בקברות התאוה במשך חודש (עשרים ותשעה ימים), מכ"ג באייר ועד כ"ב בסיון (על פי תענית כט ע"א), ומשם המשיך ל"חצרות".

רעיונות מרכזיים בפרק יא

חטא המתאוננים ועונשם וחטא המתאווים:

- **אהבת ה' לישראל** - גם בשעות משבר, כשישראל נמצאים במצבים מורכבים, ה' נמצא עימם ומדריך אותם.
- **קשיי הדרך** - המעבר מהר סיני למדבר השממה היה קשה לישראל פיזית ורוחנית, ומתוך כך הגיעו לידי כישלון.
- **תפקידו של הניסיון** - לרומם את העם ולהוציא אל הפועל את הכוחות הטמונים בקרבם.
- **ערך האמונה בה'** - אם רגשות האמונה והביטחון היו ממלאים את לב העם כראוי, קשיי הדרך לא היו מביאים אותו לידי כשלון.
- **אחריות המנהיגים** - כשהעם חוטא, האחריות לכך מוטלת גם על מנהיגי העם, שהיו צריכים לרומם רוח העם ולדאוג לכך שלא יבואו לידי כישלון.
- **העונש מאת ה' נובע מאהבתו אותנו** - כאב שאוהב את ילדיו, ודווקא בגלל זה לפעמים הוא מעניש אותם, כדי שילכו בדרך הישר ולא יכשלו.
- **סכנתן של כפיות הטובה וההליכה אחר התאוות** - מביאות להחמרת החטא, ולטענות שאין להן כל יסוד.

שבח המן:

- **ירידת המן מידי בוקר מחדש רוממה את ישראל וחזקה את בטחונם בה'** – שיריד להם מן, והביאה אותם לשמירה על התנהגות ראויה – מחשש שאם לא יתנהגו כשורה לא ירד להם מן ביום שלמחרת.
- **שבחיו של המן שנתן ה' לישראל** (כנגד תלונת ישראל, בעקבות הערב רב) - קל ונוח לאסוף אותו, מראהו משובח ויפה, וטעמו טעים ומגוון.
- **אל יאוש** - טענותיו הקשות של משה כלפי העם לא באו מתוך ייאוש, אלא מתוך הבנת מצבו הקשה של העם, ודאגה למצבו ולעונש הצפוי לו.

האצלת הרוח על שבעים הזקנים והתנבאות אלדד ומידד:

- **אמונת משה רבנו בה'** - לא חשב שהקב"ה לא מסוגל לכלכל את העם בכמויות גדולות של בשר.
- **דאגת משה לישראל** - זעקתו לפני ה' היתה: כיצד ייתכן לעשות נס באופן שיגרם עונש לעם ישראל.
- **אהבת ה' לישראל** - היא כה גדולה עד שלא מחדש דבר בדרך נס אם איננו "טובה גמורה שלמה ברחמים".
- **הנהגת ה' את עולמו** - נעשית בסדר מדויק ומושגח, והוא מעניש בעת הצורך מבלי לשנות סדרי בראשית.

- **ההנהגה הראויה למנהיג בישראל** - עליו לדעת שיש זמנים שבהם ישראל מתנהגים בטרחנות, ואף על פי כן יש לנהוג בהם באהבה ובחיבה כבניו של מקום.
- **בחירת הזקנים** - בחירת אנשים לתפקידי שררה צריכה להיעשות בזהירות רבה באופן שלא יעורר קנאה.
- **נבואת משה רבנו** - הזקנים קיבלו את רוחם מכוחו של משה.
- **נאמנות יהושע לרבו משה** - יהושע בן נון היה תלמיד נאמן לרבו, ועל אף שבאופן טבעי היה צריך לשמוח בנבואת אלדד ומידד שאמרו שיזכה להיות מנהיג ולהכניס את ישראל לארץ, כאבה לו פגיעתם במשה רבו.

ירידת השליו ועונש המתאווים:

- **מטרת העונשים מאת ה'** - העונש האלקי נועד לחנך, ולא להתנקם בחוטאים.

פרק יב

בפרקנו שני נושאים עיקריים:

1. דיבור מרים ואהרן במשה והעונש

2. תפילת משה ורפואת מרים

דיבור מרים ואהרן במשה והעונש (פסוקים א-יב)

בפסוקים אלה אנו שבים ופוגשים את התהליך האלקי-חינוכי שעם ישראל עובר בהליכתו במדבר. אנחנו רואים כיצד הכישלון (הפעם של גדולי הדור - מרים ואהרן) מביא לכך שעם ישראל מזדכך ומתרום להבנה עמוקה יותר של ההבדל בין מדרגת נבואת משה רבנו לעומת מדרגת שאר הנביאים.

מלבד זאת, פסוקים אלה מפגישים אותנו עם החומרה הגדולה שהתורה מייחסת לעוון לשון הרע, גם כשמדובר בדברי אמת (להבדיל ממוציא שם רע שדובר שקר), וכדברי הרמב"ם:
 "...והוא לשון הרע והוא המספר בנגות חברו אף על פי שאומר אמת, אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חברו..."

נאמר בפסוק א: "וַתִּדְבֹר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח"

רש"י מבאר (על פי הספרי) מה היה תוכן הדיבור של מרים:

"רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה: 'אלדד ומידד מתנבאים במחנה'.

כיון ששמעה צפורה, אמרה: אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני. ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן.

ומה מרים שלא נתכוונה לנגותו כך נענשה, קל וחומר למספר בנגותו של חברו."

לפי דברי רש"י, כוונתה של מרים היתה לעזור לצפורה אשת משה, שהבינה שמשה פרש ממנה ורצתה לדאוג לה. מרים רואה את כאבה של צפורה גיסתה, ומכיוון שמניסיונה האישי כנביאה ידעה שכדי להיות נביא אין צורך לפרוש מבן הזוג, וכן הכירה את אחיה אהרן שהיה גם הוא נביא ולא פרש מאשתו, לכן פנתה לאהרן אחיה לטקס עצה.

למעשה ההחלטה של משה רבנו לפרוש מצפורה אשתו, היתה החלטה אישית שלו, ורק לאחר שנהג כך למעשה, הקב"ה הסכים אתו, כמבואר במסכת שבת (פו ע"א):

"דתניא: שלושה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו... ופירש מן האישה..."

הרמב"ם (הלכות טומאת צרעת טז, י) מתאר את הקשר והחיבה שהיו בין מרים למשה. מתוך כך ברור, שמרים לא דיברה לשון הרע על מנת לפגוע במשה ח"ו, וגם משה מצדו לא קיבל את הדברים כך:

"ועל עניין זה מזהיר בתורה ואומר: 'השמר בנגע הצרעת, זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך'. הרי הוא אומר: התבוננו מה אירע למרים הנביאה, שדיברה באחיה – שהיתה גדולה ממנו בשנים, וגידלתו על ברכיה, וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דיברה בנגותו, אלא מעתה שהשוותו (השוותה אותו) לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו, שנאמר: 'והאיש משה ענו מאד', ואף על פי כן מיד נענשה בצרעת".

לפי הרמב"ם, טעותה של מרים היתה, שהשוותה בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים. מכאן אנו למדים גם על גדולתו של משה רבנו, שלא הקפיד על כבודו.

בהלכות יסודי התורה (ו, ו) מסביר הרמב"ם מה ההבדל בין נבואת הנביאים (ובתוכם אהרן ומרים) לבין נבואתו של משה רבנו. ההבנה שנבואת משה היא במדרגה גבוהה יותר, מסבירה מדוע משה היה צריך לפרוש מאשתו:

"כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים.

ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים?

שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר: 'ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו'.

כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר: 'פה אל פה אדבר בו', ונאמר: 'ודבר ה' אל משה פנים אל פנים', ונאמר: 'ותמונת ה' יביט', כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל...

כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן, הוא שהכתוב אומר: 'כאשר ידבר איש אל רעהו', כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חברו כך היה כה בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם.

כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו ולהודמן לה שהרי הוא מכון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר: 'עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם', ובזה הבטיחו האל שנאמר: 'לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי'.

הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פירש מן האשה לעולם, ומן הדומה לו, ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים".

משה רבנו מתנבא כשהוא ער ועומד, ללא כל בהלה ובכל זמן שחפץ, לא על ידי חלום ולא על ידי מלאך. זו מדרגה מופלאה שאין לה אח ורע אצל שום נביא אחר. מרים לא היתה מודעת לכך שדרגת הנבואה של משה גבוהה לאין ערוך מכל שאר הנביאים. לפי הידוע לה בנושא הנבואה, לא היתה שום הצדקה לפרישת משה מאשתו, ולהשארתה לבדה. אם כן מרים צדקה בכך שדאגה לצפורה אשת משה, הדאגה שלה היתה כנה ואמיתית, וכוונתה היתה לעזור לצפורה, מתוך אהבה והערצה גדולה לאחיה משה.

רק לאחר הסברו של הקב"ה הובן שהדין כאן שונה. ועם זאת, מרים נענשה על לשון הרע, עובדה המלמדת אותנו כמה הנושא חמור.

נאמר בפסוק ג: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"

פסוק זה מעיד על מעלתו של משה רבנו יותר מכל. עם כל גדולתו לא התנשא על איש, והכתוב מעיד עליו שלא היה כמוהו בעונה מעולם ולא יהיה כמוהו לעולם, וכך כתב השל"ה הקדוש (פרשת בהעלותך דרך חיים תוכחת מוסר אות טו):

"וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם". ראה עד כמה גדולה מדת הענוה, הנה משה רבנו ע"ה מבהר הנבראים אדון הנביאים ולא שבהו הכתוב רק במידת הענוה. וצריך לילך במידת הענוה עד קצה האחרון, כהא דתנן (אבות פ"ד, מ"ד): מאד מאד הוי שפל רוח. ואמר הכתוב 'מכל האדם'. הנה שלושה ענוים היו (חולין פט ע"א), משה ואהרן אמרו: 'זנחנו מה' (שמות טז, ז), אברהם אבינו: 'ואנכי עפר' (בראשית יח, כז), דוד המלך ע"ה אמר: 'ואנכי תולעת' (תהלים כב, ז). ומשה היה עניו מכולם, כי אברהם המשיל עצמו ל'עפר ואפר', ודוד ל'תולעת', אבל משה אמר אין אנחנו כלום (שם). וזהו ענין 'מכל האדם'. 'אדם' ראשי תיבות אברהם דוד משה".

ניתן לשאול: מדוע דווקא כאן מוזכרת ענוותנותו של משה רבנו?

נשיב, שבכך התורה מסבירה למה הוצרך הקב"ה לקנאות בעבורו ולהגן על כבודו. משה ברוב ענוותנותו סבל את הפוגעים בכבודו ולא הקפיד עליהם. וכדברי הרמב"ן:

"ומעם 'וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד' – להגיד כי השם קנא לו בעבור ענותנותו, כי הוא לא יענה על ריב לעולם אף אם ידע".

נאמר בפסוק ד: "וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאם אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל מְרִים צְאוּ שְׁלֹשְׁתֵּיכֶם אֶל אֶהֱל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם"

הקב"ה הופיע 'פתאום' אל מרים ואהרן, כדי להמחיש להם במה מיוחדת נבואתו של משה אחיהם מנבואתם, וכדברי רש"י:

"פתאום – נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים, להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדיבור".

נאמר בפסוק יא: "וַיֹּאמֶר אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֵל נָא תִשֶׁת עָלֵינוּ חֲטָאת אֲשֶׁר נֹאֲלָנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ"

בפסוק זה אנו למדים על גדולתו של אהרן, שהזדרז להודות בטעותו ולבקש רחמים מה'.

תפילת משה ורפואת מרים (פסוקים יג-טז)

נאמר בפסוק יג: "וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ"

משה רבנו שומע את הדברים, ואיננו כועס כלל וכלל, אדרבא הוא מתפלל לרפואת אחותו.

נאמר בפסוק יד: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַבְיָה יִרְק יִרְק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכְלֵם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגֵּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֶף"

הקב"ה, המכונה כאן 'אביה', לא שמח בכך שמרים דיברה לשון הרע, לכן הוא מעניש אותה בהסגר מחוץ למחנה במשך שבעה ימים. כך העם כולו ילמד על חומרת דיבור לשון הרע.

מבט למורה

ניתן להזכיר לילדים, שבדרך כלל מצורע שנמצא מחוץ למחנה, עליו לשהות שם לפחות שבוע עד שהכהן יחליט שאין לו כבר צרעת, ואז לוקח לו שבעה ימים נוספים לטהר את עצמו, ואילו כאן מרים מקבלת "הנחה", ומוצאת מחוץ למחנה לשבוע בלבד, ומיד נטהרת.

במהלך השבוע שבו שהתה מרים מחוץ למחנה, חלקו לה ישראל כבוד ולא המשיכו במסעם, וכדברי רש"י: "והעם לא נסע – זה הכבוד חלק לה המקום, בשביל שעה אחת שנתעכבה למושה בשהיילך ליאור, שנאמר: 'ותתצב אהותו מרחוק' וכו'".

עם ישראל אהב וכיבד מאוד את מרים, ולכן אף אחד לא התקדם עד שמרים נטהרה מטומאתה. ורצון העם ורצון ה' היו שווים בזה, ולכן גם ענן ה' לא זז ממקומו, וכך חלק גם ה'מקום' למרים כבוד.

זו ההזדמנות להזכיר את פעלה המבורך של מרים בחייה:

א. מסירות נפשה למען הילודה במצרים כאחת מן המיילדות העבריות.

ב. היותה נביאה.

ג. ביטחונה בגאולת ישראל.

ד. דאגתה למשה רבנו ביאור.

אלו ועוד, הביאו לאהבת ה' הגדולה כלפיה.

אפשר להניח, שבשבוע זה שבו שהתה מרים מחוץ למחנה, עם ישראל עסק בלימוד על חומרת איסור לשון הרע, ועל גדולתו של משה רבנו ומדרגת נבואתו לעומת נבואת שאר הנביאים.

מבט למורה

כדאי לנצל הזדמנות זו להפגיש את התלמידים עם ספרו של ה"חפץ חיים", ללמוד אתם מפר הלכות מהספר ולדבר אתם על החשיבות והמעלה הגדולה של מי שנזהר מלשון הרע.

רעיונות מרכזיים בפרק יב

דיבור מרים ואהרן במשה והעונש על כך:

- חומרתו הגדולה של חטא לשון הרע - גם אם מדובר בדברי אמת.
- מרים לא דיברה לשון הרע על מנת לפגוע במשה ח"ו, וגם משה לא קיבל את הדברים כך.
- נבואת משה רבנו - גבוהה בהרבה מנבואת שאר הנביאים.
- גדולתו של אהרן - הזדרז להודות בטעותו ולבקש רחמים מה'.

תפילת משה ורפואת מרים:

- גדולתו של משה רבנו - לא כעס כלל על מרים, ואדרבה התפלל לרפואתה.
- אהבת עם ישראל למרים - אף אחד לא התקדם עד שמרים נטהרה מטומאתה.
- אהבת ה' למרים - ה' חלק כבוד למרים וענן לא זז ממקומו.

סיכום פרשת בהעלותך

בפרשת בהעלותך מסתיימות ההכנות של בני ישראל לקראת היציאה למסע במדבר סיני אל עבר ארץ ישראל. הפרשה פותחת בציווי ה' לאהרן ובניו על הדלקת המנורה במקדש ומפגישה אותנו עם הקשבתם לציווי ה' באופן מדויק בשמחה ובזריזות.

אור המנורה מסמל את התפשטות אור ה' בעולם, ומכוחו הולך ומתברר עניינם של הלויים, הקדשתם וכניסתם לעבודת הקודש והמקדש.

בזמן יציאת מצרים נחגג הפסח בפעם הראשונה, ובפרשתנו התחדשה האפשרות לחגיגת פסח שני לטובת מי שלא יכול לחגוג את הפסח במועדו, וזאת בשל פניית קבוצת אנשים מבני ישראל שלא עלה בידם להקריב את הפסח במועדו והשתוקקו לקיים את המצוה.

בהליכת ישראל במדבר לא היו שיקולים של נוחות וכדומה, אלא הכל על פי ה'. נסיעתם וחנייתם של ישראל במדבר היתה בחפץ לב בין אם שהו במקום זמן מועט ובין אם שהו במקום זמן רב. תנועת המחנה כללה את הקמת המשכן ופירוקו על פי הענן השוכן עליו.

ה' ציוה את משה להכין שתי חצוצרות שישמשו להתרעה על אירועים שונים במחנה, קריאה לכינוס של תשובה ותפילה בעת צרה, הודיה לפני ה' בעת שמחה, או המלכת מלך (הקב"ה, או משה רבנו שליחו הנאמן). תחילת המסע במדבר מתוארת בחגיגות (בספרי התורה פרשת "ויהי בנסוע" מעוטרת לפנייה ולאחריה באות נו"ן הפוכה).

המדבר מזמן גם התמודדויות ומשברים, וגם בזמנים קשים אלה אנו זוכים לליווי אלקי מתמיד ולהנהגתו של משה רבנו שדואג לשלומנו וטובתנו. בקברות התאוה באה תלונת העם ובעקבותיה פרצה אש במחנה עד שהפסיקה משה רבנו בתפילתו.

לאחר מכן באה תלונת העם על היעדר בשר על אף המן שירד להם מידי יום ביומו, ומשה פונה אל ה' ומדבר על הקושי בהנהגת העם. ה' מצווה את משה למנות שבעים זקנים שיישאו עם משה רבנו בעול, מספק לעם שלווים, והורג בהם בעודם אוכלים, כעונש על תלונתם הבלתי מוצדקת.

משה ממנה שבעים זקנים באוהל מועד, ואלדד ומידד נשארים במחנה ומתנבאים.

הפרשה מסיימת בהדגשת החומרה הגדולה של עוון לשון הרע, גם אם מדובר בדברי אמת. מרים לא דיברה לשון הרע על מנת לפגוע במשה ח"ו, וגם משה מצדו לא קיבל את הדברים כך, ואף על פי כן נענשה מרים בצרעת. טעותה של מרים היתה, שהשוותה בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, ומשה רבנו לא כעס, אלא אדרבא התפלל לרפואתה. אף עם ישראל אהב וכיבד את מרים, ולכן אף אחד לא התקדם עד שמרים נטהרה מטומאתה. וכך היה גם רצון ה', ולכן גם ענן ה' לא אז ממקומו וחלק ה' מקום כבוד למרים.